

GRGUR ČEVAPOVIĆ NA UGARSKOJ CRKVENOJ SINODI 1822. U POŽUNU

Franjo Emanuel HOŠKO, Rijeka

Na nacionalnoj sinodi Crkve u Ugarskoj 1822. u Požunu, danas Bratislavi, sudjelovao je i Grgur Čevapović, provincijal slavonskih i podunavskih franjevaca. U spisu Acta Synodi Nationalis opisao je tijekom sinodalnih rasprava i zapisao sinodalne zaključke. Zabilježio je i svoje neuspjelo nastojanje oko uspostavljanja novog ustrojstva među franjevcima u Ugarskoj i uspješnu obranu franjevačkog shvaćanja redovničkog zavjeta siromaštva. Čevapovićev spis o Požunskoj sinodi prepisao je 1850. Ivo Rodić za potrebe Marijana Jaića. Upravo Rodićev prijepis Čevapovićeve spisa o Požunskoj sinodi osnovica je ovog prikaza o sinodalnom djelovanju Grge Čevapovića.

Zamisao o održavanju sinode Katoličke Crkve u Ugarskoj i njoj pridruženim zemljama unutar Habsburške Monarhije početkom trećeg desetljeća XIX. stoljeća bila je izraz pastoralne odgovornosti ugarskog primasa Aleksandra Rudnaya i njegove prosudbe da je Crkvi potrebna obnova.¹ Postavši prvim čovjekom Katoličke Crkve u Ugarskoj, Rudnay se suočio s vjerskom ravnodušnošću kod vjernika, padom apostolske zauzetosti kod klera, a napose s protucrkvanim liberalnim strujanjima u društvu, poniklim iz jozefinizma. U program sinode želio je stoga uvrstiti teme koje su usmjerene obnovi vjere i morala: obnovu crkvene stege, novo izdanje Biblije, prekid daljnje rasprave dvojice peštanskih bibličara, jer je ona unijela pomutnju u crkvene krugove,² obnovu redovničkog života pu-

¹ Aleksandar Rudnay (Križ nad Vahom, Njitra, Slovačka, 4. 10. 1760. – Esztergom, Mađarska, 6. 9. 1831.) po završetku studija je od 1790. do 1805. bio župnik u mjestu Krušovce (mađ. Koros), da bi 1805. prihvatio službu ostrogonskog kanonika. Biskupom u Erdelju imenovan je 1815. godine, a već 1818. promaknut je za ostrogonskog nadbiskupa i primasa Ugarske. Nakon 200 godina vratio je nadbiskupsko sjedište iz Trnave u Esztergom i započeo gradnju nove katedrale, primacijalne palače i sjemeništa. Godine 1828. imenovan je za kardinala. Bio je vrstan propovjednik i objavio je tiskom svoje propovijedi na slovačkom jeziku. – Usp. István NAGY, »Život a dielo Alexandra Rudnaya«, u: *Rudnay Sándor és kora – Alexander Rudnay i jeho doba*. Esztergom – Trnava, 1998., 35–43.

² Riječ je profesorima Jozsefu Tumbacheru i Janošu Alberu. – Usp. Antal MESZLEYI, *A magyar hercegprímások arcképsorozata*, Budapest, 1970., 187. – Dijelove ove knjige na mađarskom jeziku mogao sam koristiti u prijevodu fra Zoltana Dukaia. Svomu franjevačkom bratu i na ovome mjestu izražavam zahvalnost za pruženu pomoć.

tem promjena u redovničkom zakonodavstvu i uvođenje jedinstvenog programa odgoja i obrazovanja u sjemeništima. U duhu vremena i prema jozefinističkim propisima u državi primas Rudnay obavijestio je cara Franju I. o namjeri sazivanja nacionalne sinode. Prijedlog za sinodalnu raspravu predstavili su caru sam primas Rudnay, egerski nadbiskup Stjepan Fischer, biskup Josip Kopacsy iz Székesfehérvára³ i Đuro Kurbely iz Veszpréma.⁴ Vladao nije bio sklon sazivanju sinode smatrajući je izrazom ugarske političke samosvijesti. Držao je dovoljnim da biskupi na svojem zasjedanju promotre ta pitanja i razrade program djelovanja Crkve u novim okolnostima. Kako je primas smatrao da jedino sinoda može pokrenuti zbiljske promjene u životu Crkve, car je popustio pred njegovim upornom traženjem, ali je država postavila četiri nova zahtjeva o kojima se trebala izjasniti sinoda, i to: stvaranje fonda za školovanje 10 svećenika iz ugarskog dijela države u zavodu »Augustineum« u Beču, prijelaz u državne ruke preostalih zaklada dokinutih crkvenih redova, usklađivanje ugarskoga crkvenoga ženidbenog zakonodavstva s crkvenim zakonodavstvom u austrijskom dijelu države, što je zapravo predstavljalo ograničavanje crkvenog pravosuđa; četvrti je zahtjev države bio da carski predstavnik s pravom veta sudjeluje u radu sinode. Primas je načelno prihvatio careve zahtjeve i proširio prvotni program rada sinode. Realno je prihvatio prva tri zahtjeva, dok se četvrtom uspješno suprotstavio, što pokazuje da je primas Rudnay želio sinodu i kao početak oslobađanja od jozefinističkog zakonodavstva koje je Crkvu u Habsburškoj Monarhiji podložilo državnim interesima.⁵ Car se ponovno popustio i odustao od zahtjeva o prisutnosti svoga povjerenika u radu sinode i dopustio održavanje sinode, pouzdavajući se u druge oblike nadzora nad radom sinode; izričito je, naime, zatražio da zaključke sinode mora on potvrditi prije njihova objavljivanja.⁶

Primas Rudnay posebnim je pismom 1. lipnja 1822. sazvao sinodu i pozvao mjesne biskupe i ostale sinodalne oce da se okupe 8. rujna u Požunu, današnjoj Bratislavi u Slovačkoj;⁷ tako su u radu sinode trebali sudjelovati biskupi iz banske Hrvatske, i to: zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovac⁸, bosansko-srijemski ili đakovački biskup Mirko

³ Josip Kopacsy naslijedio je 1822. biskupa Josipa Vuruma u Stolnom Biogradu (Székesfehérvár); godine 1825. preuzeo je biskupsku stolicu Veszprém.

⁴ Antal MESZLEYI, *nav. dj.*, 187.

⁵ *Acta Synodi*, 3; Antal MESZLEYI, *nav. dj.*, 187.

⁶ *Acta Synodi*, 5: »Quo tamen omnia, postquam deinde discussa, et communibus suffragiis superata, ac conclusa fuerint; praevis Altissimo obtutui nostro, pro obtinenda benigna ratihabitione Regia substernenda erunt.»

⁷ Na sinodu se odazvalo deset biskupa, sedam rimokatoličkih i tri grkokatolička. Tri biskupske stolice nisu bile zaposjednute pa su biskupe zamijenili kapitularni vikari, a petorica biskupa nisu sudjelovala zbog bolesti. Među odsutnima bio je i zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovac; njegov je zamjenik bio naslovni biskup Aleksandar Alagović. Sudjelovala su u radu sinode i tri pomoćna biskupa te pet naslovnih biskupa. Pravo sudjelovanja imali su također predstavnici zborova kanonika, veliki prepošti, vrhovni školski predstavnici pojedinih pokrajina, upravitelji bečkog i peštanskog bogoslovskeg sjemeništa i viši redovnički starješine. – *Acta Synodi*, 210, 211; Antal MESZLEYI, *nav. dj.*, 189.

⁸ Maksimilijan Vrhovac (Karlovac, 1752. – Zagreb, 1827.) nakon školovanja u Karlovcu, Grazu, Zagrebu, Beču i Bologni 1775. postao je svećenikom. Preuzeo je nadstojništvo u sjemeništu u Zagrebu i zatim u Pešti. Godine 1787. postao je zagrebačkim biskupom. Sudjelujući u političkom životu Hrvatske suprotstavljao se uvođenju mađarskog jezika u Hrvatsku i zauzimao za ujedinjenje Dalmacije s banovinom Hrvatskom; 1809. predvodio je kao banski namjesnik obranu Hrvatske od francuske vojske. – Svoje kulturno djelovanje upravo je narodnom i kulturnom preporodu, a poticao je i crkvenu obnovu u duhu tzv. obnovnog katoličanstva. –

Rafaj⁹ i križevački biskup Konstantin Stanić¹⁰. Među sinodalnim ocima bili su također pomoćni i naslovni biskupi, predstavnici zborova kanonika, veliki prepošti, vrhovni školski predstavnici pojedinih pokrajina i upravitelji regionalnih bogoslovnih sjemeništa. Tako su na sinodi sudjelovali zagrebački pomoćni biskup Josip Žalec,¹¹ naslovni biskup Aleksandar Alagović¹², kanonici Matija Sučić¹³, grof Josip Sermage¹⁴ i Josip Kuković¹⁵. Primas Rudnay na Sinodu je pozvao i više redovničke starješine, a među njima i Grgura Čevapovića¹⁶, provincijala franjevačke Provincije sv. Ivana Kapistranskoga, istaknuvši u

Usp. Jaroslav ŠIDAK, »Hrvatske zemlje u Vrhovčevo doba 1790–1827«, u: *Maksimilijan Vrhovac, Dnevnik – Diarium*, sv. 1, Zagreb, 1987, IX–XLIII.

⁹ Mirko Karlo Rafaj (1753.–1830.) filozofiju je studirao u Beču, a teologiju u Rimu. Postavši svećenikom predavao je od 1777. na Zagrebačkoj akademiji logiku i metafiziku. Od 1782. bio je zagrebački kanonik, a od 1806. naslovni biskup i veliki prepošt Zagrebačkog kaptola; 1816. postao je đakovačkim biskupom. – Usp. Emericus GAŠIĆ, *Brevis conspectus historicus dioecesium Bosniensis-diacovensis et sirmiensis*. Essekini, 1944., 83–84.

¹⁰ Konstantin Stanić (1762.–1830.), prije nego što je 1815. postao križevačkim biskupom, bio je križevački kanonik (1809.), predstojnik grkokatoličkog sjemeništa u Zagrebu.

¹¹ Josip Žalec (1761.–1833.) bio je profesor crkvenog prava u zagrebačkoj bogoslovnoj školi, a od 1797. kanonik. Godine 1803. kanonik je a latere biskupa Vrhovca i zatim pomoćni biskup Maksimilijanu Vrhovcu i Aleksandru Alagoviću.

¹² Aleksandar Alagović (Manželice kod Trnave, Slovačka, 30. 12. 1760. – Zagreb, 18. 3. 1837.) obavljao je odgojiteljske i profesorske službe u sjemeništima u Bratislavi, Njitri i Pešti (1784–1821), a od 1821. naslovni je biskup, veliki prepošt Zagrebačkog kaptola i vranski prior. Na biskupskoj stolici zagrebačke biskupije naslijedio je 1829. biskupa Vrhovca. Nabavio je nove orgulje za zagrebačku katedralu, preuredio unutrašnjost katedrale, dogradio istočno krilo biskupskog dvora i dvorišno krilo sjemeništa, uredio park Ribnjak i ljetnikovac u Vlaškoj ulici te ustanovio đačko sirotište u Požegi. – Usp. Josip BUTURAC, »Aleksandar Alagović«, u: *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 1. Zagreb, 1983., 48–50.

¹³ Josip Matija Sučić (Subotica, 1767. – Đakovo, 1834) 1790. postao je svećenikom kaločke nadbiskupije, a 1816. kaločkim kanonikom. Godine 1828. preuzeo je vodstvo biskupije u Stolnom Biogradu (Székesfehérvár) u Mađarskoj, a 1831. je nastavio biskupsko služenje u Đakovu.

¹⁴ Josip Sermage (1762.–1833.) od 1793. zagrebački je kanonik, od 1798. do 1809. upravitelj Plemićkog konvikta u Zagrebu, a od 1812. do smrti ravnatelj škola zagrebačkog okruga.

¹⁵ Josip Kuković (1782.–1861.) 1805. župnik je u Brodvcu, 1816. tajnik biskupa Rafaja u Đakovu, 1817. župnik u Đakovu i đakovački kanonik. Od 1834. đakovački je biskup. Počeo je graditi samostan za redovničku zajednicu sestara sv. Križa u Đakovu.

¹⁶ Grgur Čevapović (Bertelovci, 23. 4. 1786. – Budimpešta, 21. 4. 1830.) pohađao je gimnaziju u Požegi, a 8. 11. 1802. Josip Jakošić primio ga je u Provinciju sv. Ivana Kapistranskoga. Filozofiju je studirao kod Grge Peštalića na filozofskom učilištu u Baji (1803.–1805.), a zatim je ondje (1805.–1807.) i u Vukovaru (1807.–1809.) nastavio školovanje u teologiji. Na Budimpeštanskom sveučilištu 1806. postigao je doktorat filozofije i 1811. položio profesorski ispit iz teologije. U međuvremenu je 1809. postao svećenikom. Predavao je filozofiju na učilištima u Slavonskom Brodu i Našicama (1809.–1811.), a onda teološke predmete na bogoslovnim školama u Mohaču (1811.–1814.) i Vukovaru (1814.–1820.). Završetak njegova teološkog studija predstavlja djelo *Assertiones ex theologia morali nec non universo iure ecclesiastico* (Budae, 1815.). U Vukovaru je samo godinu dana bio gvardijan i župnik (1820/21.), ali je u to vrijeme obnovio samostan. U dva je navrata kao provincijal (1821.–1824., 1827.–1830.) predvodio slavonske i podunavske franjevce; tada je boravio u Budimu. Predsjedao je redovitom kapitulom 1824. i izvanrednom kapitulom 1829. u Mohaču, kad su sudionici prihvatili nove uredbe o životu i djelovanju u Provinciji. Dao je tiskati govore na kapitolu 1824. godine pod naslovom *Allocutiones capitulares... tempore capituli provincialis ann. 1824.* (Budae, 1824./). Iste je godine sudjelovao u provedbi odluke viših državnih i crkvenih vlasti o pridruživanju četiriju donjoaustrijskih samostana Provinciji sv. Ivana Kapistranskoga. U Beču je bio prvi gvardijan (1824.–1827.) nakon što je i taj samostan ušao u sastav te provincije. Pripravio je za tisak prijevod Svetoga pisma Matije Petra Katančića. Odluke crkvene sinode 1822. u Požunu ugradio je u novi franjevački zakonik *Statuta municipalia observantis Minorum Provinciae s. Ioannis a Capistrano* (Budae, 1829.). Sastavio je i danas izgubljeni povijest

pozivu da je Sinoda preuzela zadaću također obnoviti stegu redovničkog klera i uskladiti redovničko zakonodavstvo sa sadašnjim potrebama Crkve u Ugarskoj.¹⁷ Čevapović se, naravno, odazvao pozivu i sudjelovao u radu sinode, kako sam naglašava, od početka do kraja, i to zajedno sa svojim tajnikom Alojzijem Ozvaldom. Sam Čevapović sastavio je cjelovit i vrlo podroban izvještaj sinodalnog rada i tako sačuvao neposredno svjedočanstvo o radu i odlukama te ugarske nacionalne sinode u Požunu. Čevapovićev izvještaj zapisao je njegov tajnik i naslovio ga: *Acta Synodi Nationalis*.¹⁸ Kako je Marijan Jaić¹⁹, dok

---

hrvatskog naroda, dok je tiskom objavio dvije knjige o Provinciji sv. Ivana Kapistranskoga: *Synoptico-memorialis catalogus observantis Minorum Provinciae s. Ioannis a Capistrano, olim Bosnae Argentinae* (Budae, 1823.) i *Recensio observantis Minorum Provinciae s. Ioannis a Capistrano* (Budae, 1830.). Raspravljao je o pravopisu hrvatskog jezika s Tomom Koščakom. Objavio je i dramu *Josip, sin Jakoba patriarke, u narodnoj igri prikazan od učenika vukovarski* (Budim, 1820.). Tiskao je i dva prigodna govora: *Dolorem animo meo ex obitu... Alexandri Tomikovich* (Essekini, 1829.) i *Sermo occasione jubilaei sacredotalis... Antonii Schmidt* (Budae, 1829.). U franjevačkom samostanu u Vukovaru bila su i njegova dva spisa u rukopisu: *Ethica christiana* i *Paedagogia sublimior*. Bio je središnja ličnost Provincije sv. Ivana Kapistranskoga u prvoj polovici XIX. stoljeća i istodobno promicatelj hrvatske kulture u pretpreporodnom razdoblju među Hrvatima u Slavoniji i u Ugarskoj, nastavljajući kulturnog stvaralaštva na tom prostoru u duhu tzv. obnovnog katolištva, i to usprkos onodobnih usmjerenosti javnog i crkvenog života po zasadama krutog jozefinizma. Svoju biblioteku ostavio je samostanu u Vukovaru. – Usp. Wenceslaus KRTSMERY, *Onomasticon... Gregorio Cevapovich... oblatum*, Budae, (1830.); – Eugenius MAYERIK, *Elegia honoribus... G. Cevapovich*, Essekini, (1830); Antun SCHERZER, »'Josip, sin Jakoba' od G. Čevapovića«. *Nastavni vjesnik*, 14 (1896.), 151–158; Julijan JELENIĆ, *Pravopisna rasprava između dra Tome Koščaka i dra fra Grga Čevapovića*, Zagreb, 1930.; Tomo MATIĆ, *Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije preporoda*, Zagreb, 1945.; Eugen BERTHOLD, »Die Vereinigung der Franziskanerklöster Niederösterreichs mit der Ungarischen Kapistranerprovinz«, u: *Religiones paeninsulae Balcanicae et proximi Orientis. Zbornik B.S. Pandžića*. Bamberg, 1988., 95–112; *Zbornik radova o fra Grgi Čevapoviću*, Osijek, 1991.

¹⁷ Teodozije Nagy, podtajnik i ljetopisac Provincije sv. Ivana Kapistranskoga, zapisao je da je primas Rudnay pozvao na sinodu 1. 6. 1822. i provincijala Čevapovića obavijestivši ga da bude 8. 9. u Požunu u crkvi Presvetog Otkupitelja na otvorenju nacionalne sinode. – Arhiv PIK, *Svezak 60*, str. 33–34. – Čevapović je u svojim zapisima o Sinodi sačuvao Rudnayeve dopise. U njemu se naglašava: »...ut cum in hac Synodo de revehenda Cleri Regularis quoque disciplina, Statutisque Religiosorum Ordinum ad praesentem Ecclesiae Hungaricae necessitatem adcomodandis, agendum sit...« (*Acta Synodi*, 7).

¹⁸ Arhiv PIK, *Svezak 60*, str. 1–34. – *Acta Synodi Nationalis Hungaricae Posonii celebratae Anno 1822*.

¹⁹ Marijan Jaić (Slavonski Brod, 4. 7. 1795. – Budim, 4. 8. 1858.) 1812. završio je privatnu gimnaziju u rodnom gradu i zatim u Baču postao franjevcem Provincije sv. Ivana Kapistranskoga. Filozofiju je učio u Našicama (1813.–1815.), a teologiju u Vukovaru i Mohaču (1815.–1819.). Kao mlad svećenik bio je učitelj trivijalke (1819.–1821.), a zatim profesor bogoslovne škole u Vukovaru (1821/22., Aradu (1822.–1824.) i Mohaču (1828.–1830.). Naslov profesora teologije postigao je 1823. u Budimpešti. U Vukovaru je bio također samostanski starješina, župnik i dekan bogoslovne škole (1830.–1833.), a u Osijeku samostanski starješina i direktor gimnazije (1836.–1845.), dok je u Budimu bio gvardijan, župnik i direktor područne pučke škole, tzv. normalke (1850.–1854.) Predvodio je Provinciju u dva navrata kao provincijal (1833.–1836., 1845.–1848.) Godine 1854. vratio se u Vukovar u svojstvu kustoda Provincije i dekana bogoslovne škole (1854.–1857.). Pripadao je krugu crkvenih ljudi u Hrvatskoj i Mađarskoj koji su radili na obnovi crkvenog djelovanja i vjerskog života po nadahnuću obnovnog katoličanstva. Svojim glazbenim i književnim djelovanjem Jaić je također podupirao ideje ilirskog preporoda i hrvatskoga narodnog preporoda. Tiskom je objavio više djela: *Istinito ispisanje čudotvorne prilike B.D. Marije u Radnoj* (Arad, 1824.; Budim, 1856.), *Assertiones ex institutionibus theologicis* (Arad, 1824.), *Indianski mudroznanač illiti nacsin i vishtina kako csovik na svitu xiviti mora Mylorda Chesterfielda* (Budim, 1825.), *Nauk mudroga Katona* (Budim, 1825.), *Bogoljubne pisme koje se pod svetom misom i razlicitima svetkovinama pivati mogu; iz razlicitih knjigah skupljene* (Budim, 1827.), *Vinac bogoljubnih pisamah koje se nediljom i s prigodom razlicitih svetkovinah pod s. misom pivati obicsaju iz razliciti duhovnih knjigah sastavljen i s nacsinom csiniti Put krixia* (Budim, 1830.), *Promishljanje i molitve za csiniti put Krixia koi se obderxaje u cerkvami... Reda sv. Franceska... Derxave sv. Ivana Kapistrana* (Budim, 1830.), *Nasljeduj Krista pod naslovom Thome od Kemah kanonika redovnog od naslidovanja*

je obavljao službu provincijala u Provinciji sv. Ivana Kapistranskoga, naredio 1850. Ivi Rodiću da *Acta Synodi* prepíše za njegove potrebe, nameće se misao da su odluke Požunske sinode bile mjerodavne u životu Crkve u Ugarskoj, napose za život i položaj franjevača, i to sve do konkordata 1855. između Austrije i Habsburške Monarhije.²⁰ Rodićev prijepis Čevapovićevih *Acta Synodi* nalazi se u arhivskoj zbirci franjevačkog samostana u Vukovaru.²¹

1. Sinoda u okolnostima kasnog jozefinizma

U svome sazivnom pismu prenio je primas Rudnay i odobrenje cara Franje I. kojim 23. ožujka 1821. iz Ljubljane dopušta održavanje ugarske nacionalne sinode.²² Car u svom pismu ističe da drži opravdanim Rudnayevu nakanu i nadu da će sinoda riješiti pitanja koja opterećuju ugarsku Crkvu. I on spominje ta pitanja: pad moralnog života pojavu vjerskog nehaja kod vjernika. Stoga ističe da je zadaća Sinode potaknuti obnovu moralnog stanja vjernika i crkvenu stegu kod svjetovnog i redovničkog svećenstva, kako bi oni bili sposobni djelotvorno ostvarivati svoju zadaću odstranjivanja tih zala i obnavljanja prvotne vjere, pobožnosti, morala i crkvene stege. Carevo pismo navodi svih osam tema koje treba raspraviti Sinoda. U svom pismu car ne skriva da je u Monarhiji još uvijek na snazi jozefinističko uređenje crkvenog života i djelovanja pa uopće ne spominje pravo Svete Stolice da potakne Sinodu i dopusti njezino djelovanje, a zahtjev da on sam odobri zaključke sinode proglašava svojom vladarskom brigom za Crkvu. Naravno, car svoj cezaropapistički odnos prema Crkvi ne obrazlaže apsolutističkim državnim zakonima, nego vjernošću primjeru svojih prethodnika, pa naglašava da su se njegovi prethodnici trudili promicati kršćansku vjeru i moral, smatrajući tu brigu »očinskom dužnošću« koja proi-

Isukerstova knjige csetiri (Budim, 1833.), *Rucsna knjixica za nerediti i na sritno priminutje sa svitima sakramentih dostojno pripraviti bolestnike* (Budim, 1837.), *Napivi bogoljubnih cerkvenih pisamah ponajviše u poznatoj pismarici, Vincu naimenovanoj, zadržanih* (Budim, 1850.), *Sammlung von frommen Kirchenliedern* (Pest, 1856.), *Asfuerliche Geschichte des Gnadenbildes der seligsten Jungfrau von Radna* (Budim, 1857.). – Usp. Franjo Emanuel HOŠKO, *Marijan Jaić, obnovitelj među preporoditeljima*, Zagreb, 1996.

²⁰ Ivo Rodić (Nurkovac, 7. 10. 1826. – Požega, 12. 2. 1904.) u Požegi je završio gimnaziju i 1843. stupio u Provinciju sv. Ivana Kapistranskoga te u njezinim visokim školama slušao filozofiju (1844.–1846.) i teologiju u Baji (1846.–1850.). Za svećenika je zaređen 1850. pa zatim djeluje pastoralno u Iloku, Slavanskom Brodu i Budimu. Predavao je na gimnaziji u Požegi (1853.–1855.), a zatim je bio samostanski poglavar u Vukovaru (1863.–1866.) i Slavanskom Brodu (1866.–1881., 1888.–1891.). Obavljao je i službu osobnog tajnika provincijala K. Agjića (1857.–1860.), tajnika (1860.–1863.), definitora (1869.–1872., 1875.–1878., 1878.–1881.), provincijala (1881.–1884.), kustoda (1884.–1887.). Godine 1875. bio je pomoćnik vizitatora N. Brezowskog, a 1885. vizitirao je studente Bosne Srebrene u Pečuhu; 1887. obavio je kanonski pohod u Provinciji sv. Ladislava, 1893. vlastite provincije, a 1895. Hercegovačke provincije. Kao provincijal nastojao je oko redovničke stege u Provinciji. Godine 1899. prihvatio je stroži način franjevačkog života po uredbama koje je potvrdio papa Lav XIII. Priredio je *Katekizam za pučke i početne škole* (s.l.s.a.) i zbirku marijanskih propovijedi *Pedeset i dvije subote* (s.l.s.a.), a preveo je i objelodanio biblijsku povijest nepoznatog naslova te živote svetaca. Posmrtno je objavljen njegov prijevod zbirke meditacija *Duhovna razmatranja* (Varaždin, 1909., 3 sveska) A. M. Ilga.

²¹ Rukopis vel. 22,5 x 18,5 cm, str. 261+/-2; tvrdo je ukoričen u kartonske korice crne boje sa zlatnim rubom; nalazi se u arhivskoj zbirci franjevačkog samostana u Vukovaru, sign. B 14.

²² *Acta Synodi*, 5.

zlazi iz njihove vladarske zadaće. Na kraju svog pisma car Franjo I. izričito traži da mu sinoda podnese svoje zaključke na odobrenje.²³

Primas Rudnay želio je obavijestiti rimska crkvena nadleštva o održavanju Sinode u Požunu, premda crkveno pravo nije predviđalo da za održavanje nacionalnih, pokrajinskih i biskupijskih sinoda treba tražiti dopuštenje Svete Stolice. I ta njegova nakana potvrđuje da je primas nastojao ojačati veze Crkve u Ugarskoj sa Svetom Stolicom i sinodalnim zaključcima što više se odmaknuti od jozefinističkog zakonodavstva koje je još uvijek bilo na snazi u Habsburškoj Monarhiji. Kako je sinoda trebala donijeti uredbe koje zadiru u život redovnika i dokinuti obveze slavljenja zakladnih misa, a takve je uredbe crkveno pravo pridržalo Svetoj Stolici, Rudnay je želio preko državne kancelarije o tome steći njezinu suglasnost. No državna kancelarija nije u potpunosti prosljedila njegove molbe u Rim, što je ondje izazvalo određeno nepovjerenje prema radu i odlukama Sinode.²⁴ Primas Rudnay također je želio na Sinodu pozvati i bečkog nuncija. Nuncij ipak nije sudjelovao u radu Sinode, jer Rudnay, nakon što je odbio prisutnost carskog povjerenika na Sinodi, nije znao kako bi opravdao poziv nunciju. Ostavši u dosluhu s nuncijem, primas mu je dao jamstvo da će se zauzeti za povratak isusovaca u Ugarsku te da će Sinoda upravo isusovcima povjeriti obnovu vjerskog života u Ugarskoj kao i zadaću obrazovanja i odgoja mladih.²⁵ Da što bolje pripravi rad nacionalne sinode, primas Rudnay preporučio je mjesnim biskupima da u svojim biskupijama održe savjetovanja o pitanjima kojima će se baviti Sinoda. Premda je želio steći uvid u stavove pojedinih biskupa, ipak ga je iznenadio stav erdeljskog biskupa Ignacija Szepessya²⁶, koji je na biskupijskoj sinodi zastupao i zatim odobrio dosljedne jozefinističke stavove, npr. »placetum regium«, zabranu dolaska u biskupiju sestara uršulinki i upravnu vlast mjesnog biskupa nad redovnicima. Rudnay nije odobravao zaključke biskupijske sinode u Eredelju, ali im se nije usudio suprotstaviti.²⁷

Sinodalni su se oci 7. rujna 1822. sabrali u Požunu, a primas im je predstavio program i organizaciju sinodalnog rada. Odredio je tzv. deputacije, radne skupine, pod predsjedništvom pojedinih biskupa, i njima povjerio pripravu gradiva o sinodalnim temama za raspravu na plenarnim sjednicama.²⁸ Uspostavio je pet radnih skupina, tzv. deputacija. Prva je trebala pripremiti dokument o stezi svjetovnog klera, odgoju svećeničkih kandidata, odgoju i obrazovanju djece i mladeži općenito te o moralnoj obnovi vjernika; predsjednik te deputacije bio je kaločki nadbiskup Petar Klobušicki²⁹. Druga deputacija trebala je ras-

---

²³ Antal MESZLEYI, *nav. dj.*, 188, 189.

²⁴ *Nav. dj.*, 188.

²⁵ *Nav. dj.*, 189.

²⁶ Ignacije Szepessy je od 1820. do 1828. upravljao biskupijom u Erdelju (Alba Julia u današnjoj Rumunjskoj).

²⁷ Antal MESZLEYI, *nav. dj.*, 188.

²⁸ *Acta Synodi*, 8.

²⁹ Petar Klobušicki (1752.–1843.) bio je najprije isusovac, a po ukidanju Isusovačkog reda župnik u Nagyváradu. Nosio je naslov prepošta u Baču. Godine 1808. imenovan je biskupom u Szatmáru, a 1822. stupio je na nadbiskupsku stolicu u Kaloči.

praviti pitanje ponovnog tiskanja prijevoda Biblije na mađarski jezik.³⁰ Predsjednik te deputacije bio je Josip Király, pečuški biskup.³¹ Treća deputacija imala je zadaću izraditi jedinstveni program odgoja i izobrazbe svećenikâ, koji će slijediti Bogoslovni fakultet Peštanskog sveučilišta i ostale bogoslovne škole, a i pitanje uspostave zaklade od 10 stipendija za mađarske studente teologije u Beču. Toj deputaciji predsjedao je rožnavski biskup Ladislav Eszterhazy.³² Četvrta deputacija je imala zadaću pripremiti nove uredbe kojima će uskladiti i ujednačiti sudovanje crkvenih sudišta na temelju državnih zakona Ugarske.³³ Na tu je deputaciju spadalo i rješavanje pitanja zakladnih misa dokinutih redova,³⁴ ali i pitanje povećanja broja svećenstva u pastvi, jer se Crkva u Ugarskoj suočila s opadanjem broja pastoralnog klera. Predsjednik te deputacije bio je đakovački biskup Emerik Rafaj, a tajnik kanonik Josip Kuković. Peta je deputacija imala zadaću razmotriti pitanje obnove redovništva, ponajprije redovničke stege. Neposredni zadaci deputacije bili su: usklađivanje redovničkog zakonodavstva s postojećim crkvenim zakonima u Ugarskoj kao pretpostavkom obnove redovništva, a i ujedinjenje franjevačke bugarsko-vlaške provincije s transilvanskom provincijom sv. Stjepana ili s provincijom franjevaca konventualaca. Predsjednik te pete deputacije bio je velikovarađinski biskup Josip Vurum.³⁵

U uvodnom govoru na početku Sinode Rudnay je ponovio spomenute zadaće Sinode s obzirom na redovnike i naglasio da valja uskladiti redovničko zakonodavstvo u Ugarskoj, jer se od tog zakonodavstva očekuje obnova redovništva.³⁶ Jozefinističko je zakonodavstvo države, naime, još uvijek svojim »placetum regum«³⁶ priječilo povezanost redovnika u Monarhiji s njihovim vrhovnim starješinama u Rimu. Kako je taj put do redovničke obnove bio zatvoren, Sinoda je namjeravala do redovničke obnove doći novim zakonima, i to ujednačenim za sve redovnike. Govoreći o redovnicima, primas Rudnay napomenuo je da je dužnost Sinode također riješiti pitanje misnih obveza dokinutih crkvenih redova čija je

³⁰ Sinoda je 28. 9. 1822. na petoj generalnoj skupštini prihvatila odluke o ponovnom tiskanju Biblije u prijevodu Kaldija, o stipendijama za školovanje svećenika u Beču i o prekidu prepirki među profesorima Teološkog fakultetu u Pešti i o redovnicima (*Acta Synodi*, 82).

³¹ Josip Király (1737.–1824.) bio je najstariji član Sinode, njezin osobit branitelj (*Acta Synodi*, 160).

³² Ladislav Esterhazy grof od Galanthe (1762.–1824.) teološko je školovanje završio u Bratislavi pa je 1792. postao svećenikom i bio župnik u Földváru pa opat u Koppan-Monoštoru i kanonik u Pečuhu. Godine 1802. preuzeo je dužnost rektora biskupijskog sjemeništa u Pečuhu. Naslovnim biskupom imenovan je 1810, a 1811. postao je rezidencijalnim biskupom u Rožňavi u Slovačkoj (mađ. Rozsnyó).

³³ Komisija je pripremila u 14 prijedloga o pitanjima crkvenoga ženidbenog prava i u 30 naslova uredbe o sudskom postupku u ženidbenim parnicama (*Acta Synodi*, 84–109).

³⁴ Na 8. generalnoj sjednici Sinoda je 5. 10. 1822. zaključila da redovnički provincijali, a napose franjevački, snagom vlasti koju im daje njihova služba trebaju u vrijeme svojih vizitacija provjeriti kako pojedina samostanska bratstva ispunjavaju obveze koje su prihvatili primivši zaklade (*Acta Synodi*, 109–123, 127).

³⁵ Josip Vurum (1763.–1838.) završio je teološko školovanje u Njitri (Slovačka). Postavši 1788. svećenikom, bio je tajnik njitranjskog biskupa pa predavač u sjemeništu u Njitri (1790.), zatim kanonik u Egeru (1805.). Car ga je 1816. imenovao biskupom u Stolnom Biogradu, Székesfehérváru (1816.–1822.). Premješten je na biskupsku stolicu u Velikom Varadinu, tj. Nagyváradu (1822.–1827.), a zatim u Njitru (1827.–1838.).

³⁶ Biskupi su bili svjesni da sinodalne odluke o redovnicima imaju crkvenu pravovaljanost tek ako ih odobri Sveta Stolica i primas Rudnay želio je steći odobrenje Svete Stolice za eventualne sinodalne odluke. – Antal MESZLEYI, *nav. dj.*, 191.

imovina ušla u Vjerozakladu.³⁷ Tako je zacrtao rad deputacije koja je trebala pripremiti prijedloge sinodalnih zaključaka o redovnicima u Ugarskoj.

2. Čevapovićev prijedlog o novom franjevačkom ustrojstvu u Ugarskoj

Grgur Čevapović je, naravno, bio član deputacije o obnovi redovničkog života. Očito se pripremio za Sinodu, jer je na samom početku sinodalnog rada pokušao usmjeriti rad sinodalnih otaca drugim putem nego što su ga bili zacrtali biskupi. I on je bio svjestan opadanja redovničke stege i smatrao je neophodnom njezinu obnovu. Razlog opadanju stege vidio je u prekinutoj povezanosti redovnika s njihovim vrhovnim starješinama koji nisu mogli utjecati na život svojih članova u Habsburškoj Monarhiji. S druge strane Čevapović je bio svjestan da država ni u kasnojosefinističkom razdoblju ne namjerava bitno mijenjati svoje josefinističke zakone i da nije spremna dopustiti obnavljanje povezanosti redovnika s vrhovnim starješinama izvan granice države pa je zaključio da će redovnici i nadalje ostati pod neposrednom vlašću mjesnih biskupa. Stoga je iznio kompromisni prijedlog, koji nije bio protivan josefinističkom ustrojstvu u državi, a istodobno je predstavljao iskorak redovnika prema većoj neovisnosti o vlasti mjesnih biskupa. Naravno, smatrao je da najprije treba za svoj prijedlog pridobiti ostale franjevačke provincijale. Na njegov prijedlog oni su se sastali na odijeljenu sjednicu već 7. rujna, tj. na dan okupljanja sinodalnih otaca i uvodne sjednice u rad Sinode.³⁸ Uz Čevapovića su se na taj sastanak okupili: provincijal Provincije sv. Ladislava Ladislav Lacković,³⁹ provincijal Provincije sv. Marije Antun Gregurka, provincijal Provincije presv. Otkupitelja Bonifacije Urbanovsky, provincijal transilvanske Provincije sv. Stjepana Rafael Andrassy i bugarsko-vlaški provincijal Benedikt Braun.

Čevapović je franjevačkim provincijalima predložio da svi zajedno zatraže osobitog općeg povjerenika, tzv. generalnog komisara, za sve franjevce u Ugarskoj, i to s upravnim mandatom od šest godina. Smatrao je da će takav opći povjerenik biti sposoban uspostaviti jedinstvenu redovničku stegu među franjevcima.⁴⁰ Ustanovu službe povjerenika obrazložio je neposrednom potrebom riješiti pitanje izbivanja franjevac izvan samostana i s time povezanim pitanjem o nadležnom starješini kojem će se utjecati franjevci izvan samostana. Stavivši u prvi plan rješavanje svakodnevnih pravnih i upravnih teškoća, nadao se Čevapović da će pobuditi suglasnost redovničkih starješina koji su nastojali suziti opseg vlasti mjesnih biskupa nad redovnicima. K tome je znao da su provincijali svjesni da

³⁷ *Acta Synodi*, 19.

³⁸ *Acta Synodi*, 13.

³⁹ Primas Rudnay pozvao je 1. 6. 1822. i Lackovića na Sinodu u Požun. Lacković je odredio da ga u vrijeme njegove odsutnosti zamjenjuje bivši provincijal Karlo Ištoković. – AHPZagreb, *Svezak B II*, 128, 129.

⁴⁰ Služba nacionalnih generalnih komisara u Franjevačkom redu imala je tradiciju; u XVII. st. je npr. član Bosansko-hrvatske provincije sv. Križa Mihovil Kumar bio povjerenik za sve franjevačke provincije pod vlašću Habsburgovaca (1634.–1640.). Čevapović je bio dobar poznavalac franjevačke prošlosti, ali i znalac pravnog ustrojstva u Habsburškoj Monarhiji, pa je smatrao da bi uspostavljanje službe nacionalnoga franjevačkog povjerenika u Ugarskoj nužno uvjetovalo da na takvog povjerenika budu prenešena određena prava koja je josefinističko zakonodavstvo povjerilo biskupima i državnim upravnim tijelima. Očito je da su njegov prijedlog tako razumjeli i ugarski biskupi pa su ga stoga i odbili.

je jozefinističko zakonodavstvo povjerilo biskupima vlast vrhovnih redovničkih starješina i na taj način okrnjilo u Crkvi priznato pravo redovničke izuzetosti od vlasti mjesnih biskupa. Posljedica tog čina bilo je nastojanje mjesnih biskupa da od redovnika stvori novu vrstu dijecezanskog klera. Predloživši uvođenje službe općeg franjevačkog povjerenika za svih šest provincija u Ugarskoj, Čevapović je bio uvjeren da će taj povjerenik moći zajamčiti jedinstven način čivota i redovničke stege među franjevcima i tako spriječiti njihovo udaljšavanje od općih franjevačkih idejnih zasada i osigurati vjernost organizacijskim uredbama zajedničkog života u kojem je ostvarivo opsluživnje redovničkih zavjeta. Naravno, poznavajući raspoloženje među mjesnim biskupima, Čevapović se nije usudio tražiti ponovno uspostavljanje franjevačke povezanosti s vrhovnim starješinama u Rimu, pa stoga nije neposredno ustao protiv jozefinističke zabrane održavanja veze s vrhovnom upravom Reda u Rimu.

Čevapović je i biskupu Vurumu pismeno priopćio svoj prijedlog o povezivanju svih franjevaca u ugarskom dijelu Monarhije, a on je odmah u njemu prepoznao pokušaj da se franjevci oslobode nadzora mjesnih biskupa i pokušaj da na taj način izmaknu njihovu utjecaju. Kad je deputacija o redovnicima, tj. sinodalna komisija o redovničkim pitanjima, započela 10. rujna raspravu o redovničkoj obnovi, biskup Vurum predložio je da predložak raspravi bude dokument o stanju redovnika u Ugarskoj, koji je 1820. na carev zahtjev bila pripravila komisija trojice ugarskih biskupa: sombateljski Leopold Perlaki Somogy,⁴¹ vesprimski Đuro Kurbely i stolnobiogradska Josip Vurum; prva su dvojica umrla, a biskup Vurum početkom 1822. zaposjeo je velikovaradinsku biskupsku stolicu. Tako je deputacija, tj. sinodalna radna skupina, ponovno analizirala taj dokument te trojice biskupa, a zatim je pročitana carev odgovor na nju i mišljenja pojedinih mjesnih biskupa kojima su se služila ona trojica u sastavljanju prije spomenutog dokumenta. Tada su ugarski biskupi bili jedinstveni u zahtjevu da redovnici i nadalje budu neposredno podložni njihovoj vlasti; mnogi su bili tražili da se franjevcima zabrani prošnja, a dopusti da nose laneno donje rublje. Biskupi su tada također predlagali da se objedini redovničko zakonodavstvo za sve redovnike, a svakako zakonodavstvo franjevaca i konventualaca, što bi konačno dovelo do njihova ujedinjenja.⁴² Deputacija je također povela raspravu i o ujedinjenju bugarsko-vlaške provincije s transilavanskom Provincijom sv. Stjepana ili s provincijom franjevaca konventualaca u sjeveroistočnom dijelu Ugarske. Konventualski provincijal bio je pripravan na takvo ujedinjenje, ako se prethodno ujedine spomenute dvije opservantske provincije. Premda je deputacija odobrila taj dogovor, ipak je zaključila kako treba tražiti oprost Svete Stolice da se ujedine konventualci i opservanti.⁴³ Na temelju već odobrenih uredbi o primanju novaka u franjevačkim provincijama sv. Marije, sv. Ivana Kapistranskoga i sv. Ladislava deputacija je odlučila prirediti opće uredbe o primanju novaka za sve redovnike. Isto tako je za osnovicu uređenja odgoja i obrazovanja odlučila prihvatiti uredbe Čevapovićeve Provincije sv. Ivana Kapistranskoga, koje je 1821. bio odobrio primas.⁴⁴

⁴¹ Leopold Perlaki Somogy (1748.–1822.) od 1806. bio je biskup u Szombathelyu.

⁴² *Acta Synodi*, 24.

⁴³ *Acta Synodi*, 25.

⁴⁴ *Acta Synodi*, 25; *Statuta municipalia*, 80–84, 92–93, 113.

Čevapović nije odustao od svog nauma o jedinstvenom ustrojstvu franjevacu u ugarskom dijelu Monarhije, premda je biskup Vurum očito vodio rad deputacije u drugom pravcu. Dočekaao je priliku iznijeti pred članovima deputacije svoj prijedlog 11. rujna, kad je deputacija usredotočila raspravu na neposredna pitanja odnosa redovnika i biskupa, odnosno vlasti mjesnih biskupa nad redovnicima. Provincijali Lacković i Andrassy iznijeli su neposredne primjere kako biskupi zlorabe vlast koju im je nad redovnicima predalo jozefinističko zakonodavstvo.⁴⁵ U raspravu se tada uključio Čevapović i pred članovima deputacije usmeno obrazložio svoj prijedlog o uspostavljanju službe nacionalnih povjerenika za sve pokrajinske zajednice pojedinih crkvenih redova na području Ugarske. Izričito je napomenuo da uspostavljanje posebnog povjerenika za pojedine crkvene redove u Ugarskoj treba nadoknaditi njihovu dokinutu povezanost s vrhovnim starješinstvom, jer su jozefinistički zakoni zabranom održavanja veza s vrhovnim redovničkim starješina uzrokovali prazninu u djelotvornom ostvarivanju autoriteta. Čevapović je napose naglasio da je uspostavljanje takvog povjerenika potrebno ustrojstvu franjevacu, jer u ugarskom dijelu Monarhije ima šest provincija pa šest provincijala u šest različitih zajednica ne može bez jedinstvenog vodstva graditi stegu na jedinstven način. Usudio se Čevapović postaviti i tvrdnju kako je iskustvo jasno pokazalo da nadzor biskupa, kako ga je uspostavio car Josip II., nije dostatno jamstvo vjernosti redovničkoj stezi. Podsjetio je članove deputacije da je još 1781. primas Josip Batthyani upozorio cara Josipa II. na neuputnost prenošenja na mjesne biskupe one vlasti koja pripada najvišim redovničkim starješinama te da je to poslije primasa na istu pogrešku upozorio cara Josipa i bečki nadbiskup kardinal Christoph Migazzi. U prilog svojem prijedlogu Čevapović je naveo i upozorenje pape Pija VI. koji je 1782. za svog pohoda u Beč, ugarskim biskupima bio savjetovao da ne koriste ovlasti koje im je dalo jozefinističko zakonodavstvo nad redovnicima, već da nadzor nad redovnicima prepuste njihovim provincijalima. Zatim je Čevapović spomenuo da su i trojica franjevačkih provincijala 1792. smatrala da je pad redovničke stege uvjetovan prekidom povezanosti redovnika s njihovim najvišim vodstvom pa su još tada zatražila od državnih vlasti da se ponovno uspostavi vlast vrhovnih redovničkih starješina nad franjevcima u Ugarskoj.⁴⁶

Biskup Vurum odmah se usprotivio Čevapovićevom prijedlogu upozorivši da izmjena jozefinističkih zakona u Monarhiji ovisi o caru pa samo on može dopustiti uvođenje službe općeg povjerenika. Zatim je iznio i druge prigovore: takav povjerenik suzio bi prava pojedinih provincijala jer bi bili dužni njemu se utjecati kad bi željeli vizitirati svoju zajednicu iz teških razloga; k tome bi pravo vizitacije takvog povjerenika moglo biti na štetu provincijalove upravne vlasti, a trebalo bi takvom povjereniku osigurati materijalna sredstva za boravište i uredovanje, što bi povećalo troškove redovničkih zajednica. Čevapovića nisu iznenadili Vurumovi prigovori, a bio je svjestan da je njegov prijedlog izvediv samo ako ga prihvati car. Razočarali su ga suzdržanost i šutnja ostalih provincijala, napose franjevačkih; štoviše, provincijal Gregurka izjavio je da on ne vidi teškoća u nadležnosti mjesnih biskupa, već u njima gleda svoje zaštitnike.⁴⁷

---

⁴⁵ *Acta Synodi*, 26.

⁴⁶ *Acta Synodi*, 26.

⁴⁷ *Acta Synodi*, 27.

Čevapović u svojim zapisima zaključuje opis rasprave o svom prijedlogu među članovima deputacije tvrdnjom da sinodalni oci još uvijek nisu spremni dokinuti jozefinistička prava biskupa nad redovnicima.⁴⁸ Bilo mu je jasno da car ne želi odustati od »placetum regium« i opozvati zabranu povezanosti redovnika s vrhovnim redovničkim vlastima u Rimu, ali se nadao da će njegova pokušaj kompromisnog rješenja naići na odobravanje redovničkih provincijala, a i određenog broja biskupa.⁴⁹ Odbijanje njegovog prijedloga pokazalo je prije svega do koje je mjere jozefinizam vladao među biskupima i među samim redovnicima. Istodobno je bilo upozorenje da isticanje spremnosti na redovničku obnovu nije pratila spremnost na postupke koji doista promiču takvu obnovu, već je to bila samo potvrda nastojanja oko jedinstvenog ustrojstva redovnika da bi oni bili po odgoju i uređenju života upravljani prihvatu zadaća koje su im namijenili državni i crkveni velikodostojnici. Stoga sinodalni oci nisu bili voljni prihvatiti ni Čevapovićev prijedlog, premda on nije osporavao, već samo djelomično ograničavao, upravnu vlast mjesnih biskupa nad redovnicima.

Čevapović ne bilježi kad je sinodalna deputacija o redovnicima završila raspravu o predlošku dokumenta o obnovi redovnika, ali je zabilježio da 24. rujna, na drugoj općoj sjednici, Sinoda usvojila prijedloge druge deputacije o tiskanju prijevoda Svetoga pisma,⁵⁰ a dan kasnije je na trećoj općoj sjednici prihvatila prijedloge treće deputacije o odgoju i školovanju svećeničkih pripravnika.⁵¹ Vurumova deputacija o redovnicima predstavila je 27. rujna svoje prijedloge na raspravu svim članovima sinode. Dokument se usredotočio na dva pitanja: na obnovu redovničke stege i na usklađivanje redovničkog zakonodavstva s aktualnim stanjem Crkve u Ugarskoj. Deputacija je svoj izvještaj pred sinodalnim skupom podnijela na četvrtoj sveopćoj sjednici. Izvještaj započinje ponavljanjem tvrdnje o padu redovničke stege jer redovnici ne ostvaruju ono što od njih očekuju Crkva i država. Tako govor o opadanju redovničke stege zapravo potvrđuje da članovi deputacije pod stegom podrazumijevaju poslušno ispunjavanje uloge pričuvnoga pastoralnog klera koji će živjeti u samostanima i biti na raspolaganju mjesnim biskupima. Izvještaj govori i o razlozima opadanja redovničke stege, ali se jasno ograđuje od mišljenja da su to opadanje izazvale jozefinističke uredbe. Članovi deputacije ipak su posredno priznali opravdanost prigovora da je upravo u jozefinističkom zakonodavstvu razlog krize redovništva, jer spominju da je jozefinističko državno zakonodavstvo u mnogočemu izmijenilo negdašnje redovničke uredbe i način redovničkog života. Zatim se izvještaj ponovno vraća na razloge krize kod redovnika i ističe da je glavni razlog pada redovničke stege prodor duha slobode i nezavisnosti u samostane. Taj duh ugrozio je, prema sudu članova deputacije, temelje

⁴⁸ Čevapović razočarano zaključuje zapis o raspravi o svom prijedlogu tvrdnjom da su sudionici svojom šutnjom omogućili ponovnu potvrdu vlasti biskupa nad redovnicima kako im ju je bila jozefinističkim zakonima dodijelila država. – *Acta Synodi*, 27.

⁴⁹ Ni primas Rudnay nije se zauzeo za Čevapovićev prijedlog, premda je bio za obnovu prava na izuzetost redovnika od vlasti mjesnih biskupa i uspostavu pune povezanosti redovnika s njihovim vrhovnim starješinama. – Antal MESZLEYI, *nav. dj.*, 190.

⁵⁰ *Acta Synodi*, 28–33

⁵¹ *Acta Synodi*, 33–41.

redovničke stege: poslušnost i dosljednu podložnost.⁵² Ovakva ocjena ukazuje pak da sinodalni oci još uvijek nisu bili sposobni kritički gledati na jozefinističko zakonodavstvo, kako ih je nastojao upozoriti Čevapović. Članovi Vurumove deputacije okrivili su za pad redovničke stege prodor ideja Francuske revolucije; te su ideje sinodalni oci općenito smatrali glavnim uzročnikom zastoja života u Crkvi. Uočene teškoće u životu Crkve većina članova sinode željela je riješiti u jozefinističkom duhu. Stoga i obnovu redovnika očekuje od novih uredaba koje će redovnike obvezati da se drže vlastitih redovničkih pravila i zakona. Među sinodalnim ocima još uvijek nije bilo dovoljno članova koji bi se usudili na iskorak iz jozefinizma pa Sinoda naglašeno traži od redovnika da usklade svoj život sa zadaćama i propisima koje im donose biskupi i državne vlasti.

3. Sinodalni dokument o odgoju i teološkoj izobrazbi redovnika

Na osnovi prijedloga Vurumove deputacije Sinoda je propisala jedinstvene uredbe o primanju i odgoju redovničkih pripravnika, tzv. novaka, i zatim o odgoju i obrazovanju studenata. Također je dala upute kako valja obdržavati redovničke zavjete, a naglašava i važnost božanskog časloslova, samostanske odijeljenosti koju označuje tzv. klauzura. Sinoda ističe ulogu i zadaću samostanskih starješina, posebno u upravljanju materijalnim dobrima, a zatim i ulogu provincijskih starješina, i to posebno njihove zadaće vizitacije i popravljanja onih koji su se ogriješili o redovničku stegu. K tome se Sinoda izjasnila u prilog proglašenja jedinstvenog zakonika za redovnike u državi, dok je pojedinim crkvenim redovima tek usput naznačila upute koje priznaju njihovu od opće Crkve priznatu posebnost. Na koncu dokumenta o redovnicima sinoda je naznačila i postupke kojima valja provesti sinodalne uredbe.

Prvo poglavlje sinodalne uredbe o redovnicima razlaže kako treba primati i odgajati redovničke pripravnike, tzv. novake, i kako valja odgajati i obrazovati mlade redovnike koji se spremaju za svećeništvo, tj. studente filozofije i teologije. Uvodni dio tog poglavlja počinje tvrdnjom da su poglaviti razlozi opadanja redovničke stege upravo nedovoljno organizirano primanje novaka u novicijat te nedostatan i neprimjeren njihov odgoj u novicijatu kao i odgoj studenata filozofije i teologije za vrijeme školovanja poslije novicijata. Zato redovničkim starješinama sinoda nalaže uspostavljanje ispita koji trebaju proći kandidati koji se javljaju u redovničke zajednice. Odgoj u novicijatu valja povjeriti učitelju novaka, a njemu valja po potrebi dodijeliti i pomoćnika. Dužnost odgojitelja u novicijatu jest poukom uvesti novake u sve što traže pravilo, statuti i duh Reda. Novicijat traje godinu dana ili više, i predstavlja vrijeme prosudbe, kušnje redovničkih pripravnika. Novaci trebaju boraviti u odijeljenom dijelu samostana, a pristup k njima imaju samo odgojitelji i samostanski starješina. U samostan novicijata provincijski starješine neka namještau redovnike uzorna života, a službu odgojitelja provincijski starješine mogu povjeravati onima koje smatraju prikladnima za odgojitelje tek uz suglasnost ostalih članova upravnog vodstva zajednice. Ista uredba naglašava važnost odgojitelja preporukom da odgojitelje bira provincijski sabor, kapitul. Za tu službu prikladni su samo zreli u redov-

---

⁵² *Acta Synodi*, 43.

ničkom duhu, puni ljubavi, razboriti, suzdržljivi, takvi koji nisu skloni srdžbi, vrijeđanju, mržnji i sposobni u svemu pružiti dobar primjer. Provincijali trebaju postavljati za odojitelje takve redovnike kojih se odgajanci neće bojati, nego u njima gledati očeve. U dijelu samostana koji služi kao novicijata neka borave učitelj i njegov pomoćnik, kako bi mogli neposredno bdjeti nad ponašanjem novaka. Tijekom godine novicijata učitelji novaka novcima prenose zasade redovničkog života kako ih iznose redovničko pravilo i statuti. Također odgojitelji trebaju poučavati i uvoditi novake u pobožnosti i liturgijske čine te u prihvaćanje obveza koje su primjerene redovničkom životu, ali se zabranjuje svako počačavanje u gimnazijskim predmetima ili slanje izvan samostana na prošnju ili obavljanje nekih drugih samostanskih dužnosti.⁵³

Sinoda odlučuje da redovnički starješine mogu dopustiti zavjetovanje pripravnika tek po isteku tri godine od ulaska u novicijata, tj. poslije godine novicijata pripravnici provode još dvije godine u osobitoj produženoj kušnji, makar su dosegli dob u kojoj je dopušteno polagati redovničke zavjete. Ne spominje da pripravnike i kroz te dvije godine prate posebni odgojitelji, a ni posebne odgojne ustanove kao mjesto njihova boravka. Ako se mladi redovnici spremaju za svećeništvo, tada poslije godine novicijata mogu studirati filozofiju, odnosno teologiju. U slučaju da su završili takav studij, neka se tada vježbaju u katehatici i drugim pastoralnim djelatnostima koje zahtijeva dušobrižnička služba.⁵⁴ Sinoda označuje i pravni položaj svršenih novaka u Redu, određujući da im pripadaju ista prava koja uživaju braća laici.⁵⁵ Istodobno zabranjuje običaj nekih redova da neposredno po svršenom novicijatu polažu jednostavne zavjete, jer priznaje samo doživotne zavjete. Sinoda još nalaže da pripravnike prije isteka trogodišnjeg boravka u Redu trebaju pregledati liječnici da ustanove jesu li zdravi, a provincijske starješine mogu tražiti izjašnjavanje sve zavjetovane braće u samostanu gdje pripravnici borave o njihovoj prikladnosti za polaganje zavjeta; tek tada im mogu odobriti polaganje zavjeta, i to doživotnih.⁵⁶

Utvdila je Sinoda i osnovne odrednice filozofskog i teološkog školovanja redovnika koji žele prihvatiti svećenički poziv. Odobrava, naime, u svojim zaključcima da redovnici mogu voditi vlastite filozofske i teološke škole za obrazovanje svojih mladih članova. Profesori tih škola prethodno se trebaju osposobiti u skladu s državnim školskim zakonima i položiti propisane stroge ispite na državnim sveučilištima i od njih zadobiti potrebno odobrenje za učiteljsko djelovanje. Nastavna osnova u redovničkim visokim školama ista je ona koju je država propisala za biskupijske liceje, tj. za škole u kojima se osposobljavaju budući svjetovni svećenici.⁵⁷ Na redovničkim visokim školama nastavnici smiju slijediti isključivo

⁵³ *Acta Synodi*, 43–44.

⁵⁴ *Acta Synodi*, 46.

⁵⁵ *Acta Synodi*, 45.

⁵⁶ *Acta Synodi*, 46.

⁵⁷ Sinoda je 25. rujna 1822. raspravljala o školovanju i odgoju budućih svećenika, o spremanju i primanjima profesora te ustrojstvu tzv. liceja. Odluke Sinode zapravo su primijenile uredbe Ugarskoga namjesničkog vijeća od 25. 2. 1817. koje su obvezivale biskupe da ih prihvate i tako organiziraju rad u tim licejima po jedinstvenom školskom programu teološke izobrazbe. Sinoda je propisala da svaka biskupija nastoji imati dva studenta u Pešti na sveučilištu a dva u zavodu Pazmaneum u Beču. Te studente valja upraviti cjelovitom školovanju da postignu potrebne kvalifikacije kako bi kao profesori mogli djelovati na licejima (*Acta Synodi*, 34–36).

priručnike koje su odobrile državna i crkvena vlast.⁵⁸ Provincijal je dužan bdjeti nad ispunjavanjem tih zahtjeva kao i nad cjelokupnim djelovanjem profesora i studenata, a svakoga semestra ima obvezu poslati primasu izvještaj o radu školskih ustanova u svojoj redovničkoj zajednici. Sinoda je također odredila da gube mogućnost daljnjeg školovanja, odnosno pastoralnog djelovanja, oni studenti koji ne pokažu dostatno znanje na ispitima ili su neprimjerenog ponašanja pa se poslije opomene ne poprave.⁵⁹ Ako su takvi bez zavjeta, treba ih otpustiti iz redovničke zajednice; ako su već položili zavjete, treba ih pribrojiti braći laicima,⁶⁰ ako su primili redove podđakonata ili đakonata, tada ne mogu primiti svećenički red; ako su već svećenici, valja im zabraniti obavljanje pastoralne svećeničke službe.⁶¹

Da osigura jedinstveno školovanje budućih svećenika, Ugarsko vijeće još je 11. 4. 1815. propisalo da profesori i u licejima koriste priručnike Bogoslovnog fakulteta u Pešti, koje su priredili profesori tog fakulteta za svoje studente. Kako neki priručnici još nisu tiskani, Sinoda traži da se što prije pripreme i oni priručnici koji sada manjkaju. Sinoda određuje da ubuduće profesori koji pripravljaju teze za javnu raspravu ili spremaju za tisak svoja predavanja prethodno ih daju na uvid primasu; bez njegova odobrenja ne smiju ih objavljivati (*Acta Synodi*, 37–39).

⁵⁸ Sinoda je na šestoj općoj sjednici 2. 10. 1822. raspravljala o predloženoj jedinstvenom programu teološkog obrazovanja i odmah i o priručnicima za takvo školovanje. Prihvatila je prijedlog priručnika koji je podnijela Vurumova deputacija.

U prvoj nastavnoj godini treba koristiti sljedeće priručnike: za hebrejski jezik: Adam KASZANICKY, *Grammatica haebraica* ili Ioannes ALBER, *Grammatica haebraica*; za biblijsku arheologiju: *Institutiones Archeologiae Biblicae in usum Scholarum Theologicarum per Hungariam Provinciasque adnexas*, koje je dao oti snuti primas Rudnay; za biblijsku egzegezu: *Institutiones Hermeneuticae* i Daniela TOBENTZA, *Institutiones Hermeneuticae Veteris et Novi Testamenti* ili priručnik Mariana DOBMAYERA, vjerojatno s istim naslovom; za egzegezu Starog zavjeta djela Daniela Tobentza, Brentana Babora i Kierstemakera; za povijest Crkve djelo autora Michaela Szvorenjija.

U drugoj nastavnoj godini deputacija je smatrala prikladnim sljedeće priručnike: za grčki jezik: *Grammatica Graeca Patavina*; za biblijsku hermeneutiku već spomenute *Institutiones hermeneuticae*, dok su za egzegezu Novoga zavjeta trebale služiti: *Institutiones Theologicae* Engelberta KUEPLA i Marianusa DOBMAYERA. Uvod u teologiju valjalo je predavati po *Systema Theologiae catholicae*, koji je priredio Pantaleon SENE-STREY. Za prve priručnike dogmatskog bogoslovlja bili su predviđeni *Institutiones dogmaticae* LIBER-MANNA ili Matije ŽIVIĆA ili Đure FEJERA. Predavač patrologije trebao je slijediti djelo Ivana LANGHA, *Patrologia*.

U trećoj nastavnoj godini program je tražio predavanja drugog dijela dogmatike po spisima već navedenih autora i moralnog bogoslovlja Maura SCHENKLA, *Theologia moralis* ili po istoimenom priručniku Daniela TOBENZA.

U četvrtoj godini program je predviđao nastavu pastoralnog bogoslovlja po Mauru SCHENKLU, *Theologia pastoralis*, a kao priručnici pedagogije mogli su služiti djela Ignacija DEMETERA, *Paedagogia* ili MIL-DEA, *Paedagogia*. I u tumačenju crkvenog prava uživao je povjerenje Mauro SCHENKL, *Jus ecclesiasticum*, odnosno Michael SZVORENYI – *Jus ecclesiasticum in Hungaria*. Priručnik arheologije tek je trebao biti tiskan u brzi primasa, i to djelo bibličara Jahna. Nadbiskup Klobušicki upozorio je da je to djelo Kongregacija zabranila. Primas je odgovorio da će knjiga izaći iz tiska popravljena i bez autorova imena. Primas je želio odgoditi raspravu o uvođenju predmeta liturgike, ali je Sinoda prihvatila prijedlog o uvođenju liturgike kao predmeta u četvrtoj nastavnoj godini teološkog studija i tako uspostavila jedinstvenu nastavnu osnovu koju su trebali slijediti Teološki fakultet Peštanskog sveučilišta, biskupijski liceji i redovničke bogoslovne škole.

⁵⁹ Osim općenitog zahtjeva o ispravnom moralnom ponašanju studenata Sinoda nije dala nikakve upute o njihovom odgoju u vrijeme filozofskog i teološkog školovanja, a niti o njihovim odgojiteljima.

⁶⁰ Zanimljivo je pitanje: Treba li upraviti postupak poništenja redovničkih zavjeta pet godina poslije prvog zavjetovanja Svetoj Stolici? Naime, to traži odluka pape Benedikta XIV. Sinoda je prihvatila stav da oni koji su se zavjetovali nakon carske odluke od 12. i 13. 6. 1802. i nakon navršene 21. godine života trebaju slijediti propisani pravni postupak.

⁶¹ *Acta Synodi*, 47.

4. Sinodalne uredbe o življenju redovničkih zavjeta i obnovi redovničke stege

Drugo poglavlje dokumenta o redovnicima Sinoda je posvetila redovničkim zavjetima poslušnosti, siromaštva i čistoće. Naglašava da vjernost zavjetima predstavlja bit redovničkog života. Poslušnost traži odricanje vlastite volje po Kristovu primjeru, koji je došao na svijet da izvrši volju Očevu i postao poslušan do smrti na križu. Zavjet poslušnosti obvezuje na ispunjavanje odredaba redovničkih starješina, sve dok se njihove odredbe ne protive božanskim ili ljudskim zakonima, redovničkom pravilu ili konstitucijama, tj. općem zakoniku pojedinoga crkvenog reda. Sinoda upozorava da redovnici ne smiju sami prosuđivati opravdanost posluha odlukama starješina pa traži da se stane na kraj zloporebi koja se očituje u tome da starješine naređuju samo ono što je nekome po volji da bi tako sačuvali mir, jer upravo je takav postupak jedan od razloga opadanja redovničke stege. Sinoda k tome zahtijeva da starješine opomenu one koji odbijaju poslušnost; ako takvi ne prihvate opomenu, tada podliježu kaznama. Sinodalni oci posebno se osvrću na prošireno mišljenje da redovničke uredbe i zapovijedi starješina ne obvezuju u savjesti; ne prihvaćaju takvo mišljenje, već traže da redovnici slušaju svoje starješine ne samo zato da izbjegniju kaznu nego potaknuti savješću koja im otkriva da je odbijanje posluha razlog nereda u zajednici i grijeh pred Bogom.⁶²

Sinoda ukazuje i na povrede zavjeta siromaštva. Spominje da se pojavio porok prisvajanja darova različitih dobročinitelja i nagrada koje pojedinci dobivaju s različitih naslova ili zato što obavljaju kakvu službu. Takvi redovnici počeli su se razlikovati od ostalih u jelu, u odijevanju, uređenju soba za stanovanje i predaju se poslovima koji odudaraju od redovničkog načina života. Sinoda zabranjuje takvo kršenje zavjeta siromaštva, jer ga osuđuju odluke pape Inocenta III. i Tridentskog sabora. K tome Sinoda nalaže da se redovnici pridržavaju uredbe pape Klemneta VIII. *Nullus omnino* koja im zabranjuje zadržavanje nepokretnih dobara i novca, drugih dohodaka, milostinje ili nadoknade za rad pa traži da sve to predaju samostanskom starješini. Samostanski starješine pak trebaju pokazati istu vjernost zavjetu siromaštva kao i ostali redovnici, a još su k tome dužni bdjeti nad obdržavanjem siromaštva članova svoje zajednice i brinuti se za pravilno korištenje zajedničke imovine za potrebe svih članova zajednice. Na vjernost zavjetu siromaštva spada i nošenje redovničkog odijela, jer nužno troše za nabavku građanske odjeće oni koji odlažu redovničku odjeću. Samostanski starješine također imaju dužnost spriječiti razlike u uređenju i opremi redovničkih soba.⁶³

Vjernost pak zavjetu čistoće trebaju osigurati sinodalne uredbe koje redovnicima zabranjuju prisnost sa ženama i traže od samostanskih starješina da ne zapošljavaju žene u samostanima te da bdiju nad redovnicima kako ne bi neopravdano izbivali izvan samostana. Sinoda posebno potiče samostanske starješine da paze na dvorske kapelane i učitelje velikaške djece jer zbog svoje službe ulaze u društvo koje živi na način koji se posve razlikuje od redovničkog života.⁶⁴

⁶² *Acta Synodi*, 49.

⁶³ *Acta Synodi*, 49–51.

⁶⁴ *Acta Synodi*, 52, 53.

O uređenju molitvenog života redovnika, naime o molitvi u redovničkim zajednicama, govori posebno poglavlje sinodalne odluke. Donosi jasne uredbe o molitvi božanskog časoslova i traži da ga samostanske zajednice mole zajednički. Redovnici imaju i obvezu sudjelovati u zajedničkoj jutarnjoj i večernjoj molitvi te razmatranjima i drugim pobožnim činima koje propisuju statuti pojedinog Reda. Sve te molitve valja vjerno obavljati i u manjim redovničkim kućama, a ne samo u samostanima. Učitelje i profesore mogu starješine osloboditi od korske molitve, ali ne i od privatne molitve časoslova. Sinoda opominje učitelje i profesore da dostojno i primjerno slave euharistiju.⁶⁵

Posebno poglavlje, četvrto po redu, daje uredbe o samostanskom načinu života koji treba tako biti uređen da privodi stjecanju redovničkog savršenstva. Zato valja omogućiti u samostanu dostatnu sabranost i mir, uvesti raspored dužnosti koji jamči nesmetano obavljanje zajedničke molitve i drugih pobožnosti. Također je obvezatno poštovati klauzuru. U samostanskim hodnicima zabranjeno je pušenje. U vrijeme blagovanja valja čitati poticajno štivo. Naravno, ne dolikuje da se članovi samostanskog bratstva prepuste neslozi i svađi.⁶⁶

Peto poglavlje sinodalne odluke o redovnicima određuje način uspostavljanja pojedinih redovnika u službu starješine. Biranje starješina valja obavljati prema statutima pojedinoga crkvenog reda. Izbor provincijala treba priopćiti primasu, dok izbor samostanskih starješina valja dojaviti mjesnim biskupima. U ovom poglavlju Sinoda potvrđuje da je u Ugarskoj još uvijek na snazi odluka cara Josipa II. kojom je prekinuta povezanost redovnika s vrhovnim redovničkim starješinama i dokinuta služba generalnih vizitatora. Sinoda priznaje Čevapovićevu tvrdnju da je zbog toga nastala određena praznina u ustrojstvu redovničkog upravljanja pa ponavlja جوزefinističku uredbu po kojoj mjesnim biskupima, i to s naslova osobitih apostolskih delegata, pripada vlast vrhovnih redovničkih poglavara nad pojedinim redovnicima ili samostanima. Kad se pak radi o provincijama, tada se valja uteći primasu.⁶⁷ Kako ovo poglavlje želi ukazati na ulogu redovničkih starješina u obnovi redovničkog života, ističe njihovu zadaću u organizaciji redovničkog odgoja, življenja redovničkih zavjeta, a napose u uređivanju života u samostanskim zajednicama. Po sudu članova Sinode provincijali su prvi upravitelji dobara pojedine redovničke pokrajinske zajednice, provincije. No oni nisu vlasnici tih dobara i ne mogu otuđiti nepokretnu imovinu ili pokretna dobra, ako nisu zadobili suglasnost kapitula. Bez takve suglasnosti ne mogu ni raspolagati prihodima niti mijenjati nakane darivatelja zaklada ili ostavština. Sinoda određuje da provincijali povjere neposrednu brigu za upravljanje takvim dobrima vanjskim službenicima, podrumarima, blagajnicima, ekonomima i upraviteljima, koji opet ne mogu samostalno raspolagati tim dobrima, već njima upravljaju u punoj ovisnosti o samostanskim i provincijskim starješinama.⁶⁸ Važan poticaj obnovi redovničke stege sinoda očekuje od redovitih samostanskih pokorničkih sastanaka, tzv. »capitula culparum«, na kojima su samostanski starješine ukazivati na zahtjeve redovničke stege i poticati na

---

⁶⁵ *Acta Synodi*, 53.

⁶⁶ *Acta Synodi*, 54.

⁶⁷ *Acta Synodi*, 54, 55.

⁶⁸ *Acta Synodi*, 56.

ispravljanje čina koji bi je narušavali. Tom cilju valjalo je usmjeriti i kanonske pohode redovničkih viših starješina, ponajprije provincijala. Sinoda naglašava da ubuduće provincijali imaju pravo vizitirati pojedine samostane svaki puta kad smatraju da je potrebno, a ne samo svake treće godine. Cilj vizitacija jest upravo ispravljanje onoga što narušava redovničku stegu i poticanje na kvalitetnije ostvarivanje zahtjeva te stege.⁶⁹

Redovnički starješine imaju zadaću neprestano poticati na vjernost redovničkim zavjetima, suditi o stupnju te vjernosti, ali i popravljati one koji je ne ostvaruju. Vjernost redovničkim zavjetima mjerilo je prosudbe kvalitete redovničkog života, i to zajedno s vjernošću vlastitom redovničkom pravilu i konstitucijama. Sinoda naglašava da redovnici vjernošću zavjetima, pravilu i konstitucijama ili ustanovama Reda dosižu redovničko savršenstvo. Sinoda zahtijeva od redovničkih starješina da dobro razlikuju opire li se koji redovnik zahtjevima redovničke stege iz slabosti ili je njegova nevjernost izraz nebrige, nemara ili čak svjesnog odbijanja tih zahtjeva; posljednje stavove valja osuditi, one koji ih pokazuju treba pak opomenuti, ukoriti, čak kazniti. Sinoda opominje sve redovničke starješine da kažnjavanje bude očinsko, razborito, blago i strpljivo. Pretjerana strogost i oštrina priječe da se prekršitelji stege poprave. Popravljanju usmjerenim kaznama sinoda smatra: čitanje duhovnih knjiga, molitvu, zabranu uzimanja vina, post, oduzimanje aktivnog prava glasa, nošenje odjeće novaka. Nepopravljive, koji su već kažnjavani, ali bez pozitivnog odjeka, treba odijeliti od samostanskog bratstva i zatvoriti u kućni pritvor. Mjesni samostanski starješine dužni su kaznu pritvora dojaviti nadležnom biskupu i provincijalu, osobito kad je prekršaj takve naravi da ga po građanskom pravu treba smatrati krivičnim djelom. Kažnjeni se mogu žaliti protiv kazne mjesnog starješine provincijalu ili nadležnom biskupu, a protiv kazne provincijala primasu. Žalba odgađa kaznu, ali ne u slučaju da okrivljeni ponovno upadne u prijestup zbog kojeg je osuđen.⁷⁰

Uz spomenute opće uredbe o redovnicima Sinoda posebno govori o redovnicama i različitim vrstama redovnika,⁷¹ tako i o franjevcima i drugim prosjačkim redovima.⁷² Prosjačkim redovima nalaže da dogovorno odrede granice područja na kojem će sabirati milostinju i obavijeste mjesne biskupe o svom dogovoru. Odlazak u prošnju Sinoda brani novacima i redovnicima koji nisu ispravnoga redovničkog ponašanja. Starješine trebaju onima koje šalju u prošnju točno naznačiti vrijeme i mjesta skupljanja milostinje. Oni se pak moraju kretati u redovničkoj odjeći, prijaviti se župnicima u tim mjestima i predložiti im dokument o svojoj zadaći, a ne mogu obavljati nikakve pastoralne poslove. Sakupljači milostinje ne smiju prodavati ili drugima dijeliti.

Sinoda je svoje uredbe o redovnicima smatrala samo izjašnjavanjem u pitanjima koja pridonose obnovi redovničke stege, a ne cjelovitim redovničkim zakonikom. Stoga obvezuje redovnike da svoje statute usklade sa sinodalnim uredbama, ali i da obnove svoje statute kako bi njima ubuduće podržali sve što spada na bit redovničkog života i ostvarivanje re-

⁶⁹ *Acta Synodi*, 56.

⁷⁰ *Acta Synodi*, 56–58.

⁷¹ *Acta Synodi*, 62–67: o dominikancima, o braći sv. Ivana od Boga, tzv. milosrdnoj braći, o bazilijancima, o pijaristima i općenito o redovnicama.

⁷² *Acta Synodi*, 60–62.

dovničkog savršenstva. Provincijale pak Sinoda obvezuje da od vremena do vremena u svojim okružnicama i kapitulskim zaključcima ponavljaju i nanovo obrazlažu u sinodalnom dokumentu zauzete stavove i odredbe.⁷³

5. Čevapovićeva obrana franjevačkog shvaćanja siromaštva

Sinodalna deputacija o redovnicima predložila je da Sinoda dopusti franjevcima i kapucinima na putovanjima služiti se novcem, ali spominje da to dopuštenje treba odobriti Sveta Stolica. Isto je tako predložila uredbu koja će franjevačkim samostanskim starješinama dopustiti da kod sebe drže nešto novca za neposredne potrebe samostanskog bratstva. Inače je nad samostanskom pokretnom imovinom bdio tzv. sindik i on je trebao neposredno čuvati novac i plaćati samostanske račune. Sinodalna deputacija također je smatrala uputnim dopustiti franjevcima primati novac i koristiti ga za svoje potrebe, ako zbog pastoralne službe borave izvan samostana i za svoj rad primaju novčanu nagradu. Nije ipak dopustila da drže kod sebe više novca nego što im je potrebno za nužne troškove, da ostavljaju novac drugima, a ni da netko izvan redovničke zajednice njime raspolaže u slučaju njihove smrti. Franjevcima i kapucinima sinodalna je komisija isto tako bila spremna odobriti korištenje lanenog platna za izradu donjeg rublja i nošenje cipela i čizama.⁷⁴ Predsjednik deputacije o pitanjima redovničkog života biskup Josip Vurum smatrao je da nije protiv franjevačkog shvaćanja zavjeta siromaštva ako samostanski starješine i profesorima, a ne samo pastoralnim radnicima izvan samostana, odobre držanje novca za osobne potrebe.⁷⁵

Čevapović se nije složio s tim prijedlozima deputacije. U sinodalnoj raspravi o tim prijedlozima usprotivio se najprije prijedlogu biskupa Vuruma o posebnim pravima franjevača u profesorskoj službi s obzirom na korištenje novca. Upozorio je da je država, kad je franjevcima povjerila djelovanje u gimnazijama i narodnim školama, prihvatila odredbu pape Inocenta XI. koji posebnom bulom 1679. zabranjuje franjevcima primati novac. Stoga bi novac u posjedu profesora bio teška povreda franjevačkog načina života. Biskup Vurum zatim je pokušao objasniti svoje mišljenje naglašavajući kako on ne zastupa da profesori drže kod sebe novac, već da se mogu sami služiti novcem koji su primili kao naknadu za svoj rad, ali ga inače treba čuvati starješina samostana. S naknadnim Vurumovim obrazloženjem složili su se primas Rudnay i biskup Eszterhazy. Čevapović se nije pomirio ni s tim zahtjevom, a njegovo su mišljenje dijelili i ostali franjevački provincijali. Stoga je pripremio pisano obrazloženje svoga stava, a potpisali su ga 24. rujna 1822. i ostali franjevački provincijali; izjavu je Čevapović naslovio na primasa i ostale sinodalne oće. U njoj ističe da se franjevački provincijali ne mogu složiti ni s prijedlozima sinodalne deputacije o odjeći i obući jer Pravilo sv. Franje prepušta starješinama prosudbu o

⁷³ *Acta Synodi*, 59, 60.

⁷⁴ Deputacija je ovaj prijedlog opravdavala Pravilom sv. Franje, koje odobrava utjecanje duhovnim prijateljima i prilagođavanje mjesnim i klimatskim uvjetima (*Acta Synodi*, 62).

⁷⁵ Biskup Vurum uvrstio je u tekst drugog poglavlja (br. 3) o redovnicima, gdje je riječ o redovničkim zavjetima, sljedeći dodatak: »Ut superioribus liberum sit professoribus aliquam summulam instar peculii in privatos usus illorum covertendam apud illos aut pro illis relinqui« (*Acta Synodi*, 67).

opravdanosti nošenja meke donje odjeće i visoke obuće, a izričito posve zabranjuje upotrebu novca kao i osobno i zajedničko posjedovanje dobara. Nepromijenjenost ovih zahtjeva Pravila potvrdili su 1304. papa Klement V i 1517. papa Lav X. Car je pak Franjo I. odobrio 9. rujna 1817. i proglasio obvezatnost franjevačkih Generalnih konstitucija, gdje se izričito ističe da Franjevački red slijedi tumačenja Pravila sv. Franje koja su u svojim izjavama dali pape Nikola III. i Klement V. pa stoga više ne prihvaća povlastice koje su 1625. bili udijelili papa Urban VIII. i 1679. papa Inocent XI. Kad bi Sinoda odobrila olakšice koje je predložila deputacija, tada bi to bilo na sablazan franjevcima širom svijeta, a razorilo bi temelje franjevaštva u Crkvi u Ugarskoj.⁷⁶ Čevapović je stoga predložio novi tekst u kojem stoji da redovnici uređuju svoje uzdržavanje, odijevanje, ostalu opskrbu i djelovanje na način koji je u skladu s duhom vlastitog reda. Upozorio je da franjevce na to ne obvezuju samo odredbe, koje se ne smije nekažnjeno kršiti, nego i posluš savjesti. Drukčije mogu postupiti samo u iznimnim slučajevima ili potrebama o kojima prosuđuju starješine, a ne pojedinci. Pozvao se Čevapović i na povijesno iskustvo Crkve u Ugarskoj, jer su 1455. ugarski biskupi i velikaši u pismu papi Kalistu III. hvalili uzoran redovnički život franjevaca opservanata, koji su živjeli punu vjernost Pravilu sv. Franje.⁷⁷

Čevapovićevo je pismo uzbudilo duhove na Sinodi. Biskup Vurum izjavio je da je predloženi tekst deputacija sazdala kao odgovor na zahtjev kapucinskog provincijala Paškala Kelčića, koji je tražio da se kapucini mogu služiti novcem na putovanjima. Čevapoviću je bilo poznato da je provincijal Kelčić bio u dosluhu s biskupom Vurumom pa se usudio predbaciti mu kako je on nagovorio Kelčića da traži ono što je on sam želio dopustiti, naime da zahtijeva dopuštenje da se kapucini i franjevci mogu služiti novcem na putovanjima, a njihovi starješine da smiju primati novac. Konačno je biskup Vurum uvažio Čevapovićeve obrazloženja, koja su podržali i ostali franjevački provincijali. Prihvatio je njihov zahtjev da Sinoda ne dopusti redovnicima općenito korištenje novcem, a predložene olakšice u odjeći da se mogu koristiti prema potrebi koju prosuđuju starješine, kako je to već bilo na snazi u Provinciji sv. Ivana Kapistranskoga.

Biskup Eszterhazy i nadalje je zastupao prijedlog deputacije, ali je predložio da se Svetoj Stolici upravi molba za oprost od opsluživanja navedenih zahtjeva Pravila sv. Franje. Njegov stav ponukao je Čevapovića da ponovno ustane u obranu zahtjeva franjevačkih provincijala napomenuvši kako bi traženje takvoga oprosta franjevce zapravo pridružilo konventualcima. U prilog zahtjeva franjevačkih provincijala naveo je šest razloga: franjevci opservanti nikada u svojoj povijesti nisu kao cjelina dobili takav oprost putem javne crkvene odluke; oprost bi izazvao nered; pokolebao bi u vjernosti opsluživanju one koji se trude vjerno živjeti Pravilo sv. Franje; otvorio bi vrata i drugim odstupanjima od zahtjevnosti Pravila; svakako ne bi bio na poticaj obnovi redovničke stege ni u drugim

⁷⁶ Čevapović je u toj raspravi pokazao vjernost franjevačkom shvaćanju zavjeta siromaštva i Pravilu sv. Franje, ali i veliko poznavanje franjevačke povijesti i zakonodavstva. Nema sumnje da je iskreno branio franjevačku duhovnu baštinu u življenju zavjeta siromaštva. Upravno ga je iskustvo pak poučilo da bi zajednički život u samostanima i Provinciji zapao u nesavladive teškoće kad bi franjevci slobodno posjedovali novac i druga materijalna dobra. Posjedovanje nužno rađa nepremjestivošću pojedinaca i ovisnošću starješina o njima, a dovodi do takvih razlika među članovima bratstva da onemogućuje zajednički život i rad.

⁷⁷ *Acta Synodi*, 66–68.

crkvenim redovima; zatim je ponovno naglasio da samo Pravilo sv. Franje predviđa prilagodbu svojih uredaba različitim okolnostima i potrebama pojedinaca, ali sud o naravi i mjeri te prilagodbe ostavlja starješinama, što u svojim tumačenjima Pravila potvrđuju pape Nikola II., Klement V. i Inocent XI.

Čevapovića je prvi među biskupima podržao đakovački biskup Mirko Rafaj, izrazivši povjerenje u dugu franjevačku tradiciju koja jasno govori da je Red bio sposoban kroz svoju povijest prilagoditi se stvarnim potrebama u različitim krajevima. Rafaju se pridružio i kaločki nadbiskup Petar Klokušićki. Zatim je primas zaključio raspravu izjavivši da sinodalni dokument neće spomenuti riječ novac, a prosudbu opravdanosti osobitih potreba pojedinaca i okolnosti u kojima žive franjevci izvan samostana, neka neposredno donose redovnički starješine.⁷⁸

I biskup Eszterhazy pomirio se s primasovim prijedlogom, ali je otvorio raspravu o pravu provincijala prilikom imenovanja župnika istaknuvši da oni prečesto mijenjaju župnike, jer je župnik redovito i samostanski starješina pa trajanje njegove župničke službe ovisi o trajanju službe starješine. U tu raspravu uključio se biskup Rafaj i predložio Čevapoviću da te službe ne obavljaju isti redovnici u pojedinom samostanu. U tom slučaju može se samostanske starješine mijenjati češće, a župnike rjeđe; novog župnika imenuje provincijal, a potvrđuje biskup, i nije opravdano mijenjati župnika bez suglasnosti biskupa. Čevapović je upozorio da su takve postupke uvjetovale jozefinističke reforme jer je opadanje broja franjevaca njihova posljedica. Priznao je k tome da je u samostanu teško uskladiti djelovanje dvojice koji obnašaju javne službe, tj. službu samostanskog starješine i službu župnika. Po njegovu sudu treba čekati bolja vremena, kad će biti veći broj redovnika pa se neće dogoditi da provincijali premjeste kojeg župnika bez prethodnog znanja biskupa. Primas je zatim izričito zahtijevao da sa župa koje nisu vezane uz samostane provincijali ne premještaju župnika bez znanja nadležnih biskupa, predbacivši Čevapoviću da je upravo tako on postupio jer je premjestio Teodora Kralja, župnika u budimskom predgrađu Tabanu, protivno zahtjevu gradskog poglavarstva i očekivanju samoga primasa. Rasprava je zaključila odlukom sinodalnih otaca da provincijalima pripada pravo postavljati i premještati župnike, ali su dužni prethodno obavijestiti mjesne biskupe.⁷⁹

Ovi prijedlozi sinodalne deputacije jasno pokazuju da je ostvarivanje zavjeta siromaštva bilo u krizi kao neposredna posljedica provedbe jozefinističkog zakonodavstva, koje je velikom broju redovnika otvorilo vrata u župsku i drugu pastvu izvan samostana, a time i slobodno stjecanje i korištenje novca. Sinodalni prijedlozi o življenju zavjeta siromaštva ne otkrivaju u kojoj su mjeri franjevci u razdoblju kasnog jozefinizma već postupali onako kako je Sinoda bila spremna odobriti. Budući da se biskup Vurum poziva na prethodne prijedloge redovničkih starješina, opravdano je zaključiti da su redovnici već napustili strogo opsluživanje zavjeta siromaštva. Najprije su strogo opsluživanje zavjeta siromaštva napustili oni koji su boravili izvan samostana gdje su obavljali različite pastoralne

---

⁷⁸ Takvom dopuštenju suprotstavio se Čevapović naglasivši da bi to bila teška sablazan za cijeli Franjevački red. Usprotivio se također i dopuštenju da franjevci mogu nositi meku donju odjeću i cipele. Djelomično je uspio u svom suprotstavljanju, jer je Sinoda ograničila odobrenje gornjeg zahtjeva uredbom da ga valja provoditi prema sudu provincijala i mjesnih samostanskih starješina.

⁷⁹ *Acta Synodi*, 74.

službe. Kad su se takvi poslije izbivanja iz samostana ponovno vratili u samostane, nisu promijenili stečene navike, već su ih prenijeli i na ostale članove redovničke zajednice. Takvo ponašanje, čini se, ipak se nije ukorijenilo među franjevcima. Da se to dogodilo, ne bi imalo smisla Čevapovićevo suprotstavljanje odobravanju stjecanja i o starješinama neovisnog korištenja novca. Čevapović je s ostalim franjevačkim provincijalima uspio spriječiti da Sinoda odobri postupke koji nisu bili u skladu s franjevačkim shvaćanjem siromaštva i tako zakonom opravda zloporabe. Svakako se je već u razdoblju kasnog joze-finizma franjevačko opsluživanje zavjeta siromaštva osjetljivo izmijenilo, jer su ustupci članovima Franjevačkog reda izvan samostana ubrzo postali općim stavom; usvojili su ga, naime, i oni koji su s bilo kojeg naslova primali državnu plaću. Premda je Čevapović spriječio da Sinoda odobri takav stav, s vremenom se on proširio do te mjere da je potkraj XIX. stoljeća među franjevcima u Habsburškoj Monarhiji stjecanje i o starješinama neovisno korištenje novca i materijalnih dobara postalo običajem, i to usprkos pravnim zasadama koje se nisu bitno izmijenile tijekom XIX. stoljeća.

6. Pregled ostalih sinodalnih zaključaka

Na 9. generalnoj sjednici započela je 11. listopada 1822. rasprava o razlozima opadanja ćudoređa u društvu. Deputacija je navela ukupno trinaest razloga takvom stanju, i to prije svega pojavu protucrkvениh pokreta i zanemarivanje osnovnih iskaza vjerničke odgovornosti. Stoga sinodalni oci upozoravaju na širenje novih filozofskih shvaćanja koja osporavaju ulogu religije, samo kršćanstvo i njegovu ulogu u društvu te promiču liberalizam; zatim nedostatan odgoj, napose obiteljski, djece i mladeži; nemar u pohađanju nedjeljne mise bez slušanja propovijedi, tako da opada opće kršćansko znanje. Sinoda je zapazila da su na pad ćudoređa negativno utjecali i čimbenici koji oblikuju društvo jer su zatajili u svojoj odgovornosti roditelji, učitelji i svećenici; mnogi pružaju loš primjer. I država je zanemarila brigu za javni društveni moral jer nedovoljno kažnjava zlodjela. Sinoda nabraja i druge razloge opadanja javnog morala: u društvu i javnosti opao je ugled i poštivanje svećenika; ratovi su posljednjih godina izazvali nered i onemogućili sustavni vjerski i moralni odgoj puka; zakazalo je u takvim okolnostima crkveno poučavanje djece, a propovijedanje narodu uglavnom se odnosi na moralne poticaje, zanemarujući biblijsku utemeljenost i kršćansku povijesnu potvrdu vjerskih zasada i moralnih zasada; slobodno djelovanje različitih kršćanskih vjeroispovijesti dovodi kod katolika do nedosljednosti u vlastitoj vjeri i moralu; očita je društvena zapostavljenost općih kršćanskih obveza, npr. posta, a pojavila se pretjerana raskoš u jelu i odijevanju. Na kraju niza razloga opadanja javnog ćudoređa Sinoda je spomenula da igrokazi više ne naglašavaju vrline, a putujuće kazališne družine i po selima čak prikazuju primamljivim ono što je vrijedno osude.⁸⁰

Sinoda je raspravljala i o tome kako potaknuti duhovnu obnovu, tj. vjersku i moralnu. Predložila je niz sredstava i zadužila različite čimbenike da budu odgovorni za njihovu provedbu. U duhu vremena Sinoda očekuje od cara i od države da oni preuzmu brigu za

⁸⁰ *Acta Synodi*, 137–143.

javni moral. Tako očekuje da će car udijeliti pravo biskupima da na području svojih biskupija uspostave cenzore knjiga koji će bdjeti nad njihovom usklađenošću s crkvenim učenjem. Također moli cara da država dopusti povratak isusovaca u Ugarsku koji će kao pučki misionari stići i u udaljena sela. U nadležnost države, smatra Sinoda, spada i obveza propisati da mjesne vlasti nedjeljom povjere ovce i goveda na ispaši brizi seoskih pastira kako bi odrasla djeca mogla slušati vjersku pouku i propovijed u crkvi.⁸¹ Vladar neka po primjeru svojih prethodnika kažnjava one činovnike i službenike koji bi pokazali prezir prema ovim sinodalnim uredbama ili živjeli u preljubu, prezirali ili izrugivali vjeru, kršili obveze nedjeljne mise i posta; od vladara također valja očekivati da naloži organiziranu pastvu u zatvorima i vojarnama. Sinoda želi caru povjeriti i zadaću vraćanja ugleda svećenstvu u javnom životu time što će se u crkvenim pitanjima savjetovati s biskupima, dok će ugled župnika porasti bude li preko mjesnih vlasti mogao tražiti i tjelesnu kaznu za one koji odbijaju njegove upute i savjete. Biskupi su zatražili od cara da ne dopusti da biskupska sjedišta ostanu dulje vrijeme nepopunjena. Po sudu sinodalnih otaca država treba tražiti od nekatoličkih gospodara da omogućće svojim katoličkim slugama i sluškinjama da u nedjelju mogu sudjelovati kod službe Božje i slušati propovijed. Od cara očekuje Sinoda odredbu da na austrijskom području Monarhije putnicima iz ugarskog dijela, koji su i subotom dužni postiti, gostioničari pripravljaju posnu hranu ili poštanski prevoznici daju novac kako bi je putnici sami mogli pribaviti. U duhu vremena Sinoda smatra da car može olakšati vjerska svetkovanja i obdržavanje zahtjevnosti pojedinih liturgijskih vremena bude li odredio da s Katoličkom Crkvom sjedinjeni i nesjedinjeni sljedbenici julijskog kalendara prihvate gregorijanski kalendar.⁸² Sinodalni oci očekuju da car izmijeni zakon po kojem doseljenici iz austrijskog dijela Monarhije ne mogu u ugarskom dijelu sklopiti ženidbu, jer to je razlog prilježništva. Sinoda želi da država upravi upute cenzorima koji će pregledati otisnute tekstove kazališnih komada ili prije premijerne predstave pogledati izvedbu. U nadležnost cenzora valja staviti i prosudbu izložbe slika i kipova i zabraniti izložbe takvih izložaka koji pobuđuju požudu. Konačno Sinoda državi povjераva i donošenje propisa o nošnji koja će jamčiti čednost, posebno žene.

Nakon što je Sinoda uputila spomenute zahtjeve caru i državnim vlastima, sinodalni su oci postavili osobite zahtjeve također biskupima, svećenicima i vjernicima. Budući da valja bolje organizirati i pastvu, sinoda traži da biskupi postave u gradove svećenike koji su vrsni propovjednici. Od župnika pak traži propovijedanje koje se neće zadovoljiti samo moraliziranjem, već će iznositi biblijsku utemeljenost i kršćansku povijesnu potvrdu vjerskih i moralnih zasada.⁸³

⁸¹ Doista je car Franjo I. 1827. potvrdio statute obnovljenoga Isusovačkog reda u Monarhiji, a s njima i pravo isusovaca na punu povezanost s njihovom vrhovnom upravom u Rimu. – Gerhardt WINNER, »Die staatliche Ordensgesetzgebung im nachjosephinischen Oesterreich«, u: *Kirche und Staat im Idee und Geschichte des Abandlandes. Ferdinand Maass zum 70 Geburtstag*, Wien, 1973., 277.

⁸² Križevački je grkokatolički biskup Konstantin Stanić na općoj sjednici 12. 10. 1822. obrazložio neizvedivost tog prijedloga, upozorivši da će mu se oprijeti pravoslavni kršćani s jedne i druge strane Dunava (*Acta Synodi*, 184, 185).

⁸³ *Acta Synodi*, 144–157.

Sinoda je upravelila poziv župnicima da strpljivo nastoje vratiti na pravi put one koji svojim ponašanjem sablažnjuju ostale; ako ne uspiju, neka pokušaju uz pomoć mjesnih nosilaca vlasti utjecati na takve; ako ni to ne promijeni javni moral, župnici su dužni dojaviti biskupu uzročnike nemorala. Od cara valja moliti da javne službe mogu obavljati samo oni koji su i primjerna vladanja. To vrijedi i za svećenike koji će izgubiti svoja dobra ako ne obavljaju primjerno svoju službu. Sinoda ne zaboravlja pobuditi odgovornost i samih vjernika pa naglašava da su roditelji prvi odgojitelji, posebno majke. Valja da mladenci prije stupanja u brak prije vjenčanja pristupe ispitu iz kršćanskog nauka kako bi kao roditelji ispravno obavili i svoju odgojnu zadaću.

Posebno je poglavlje sinodalnog dokumenta o biskupima i svjetovnom kleru te njihovim obvezama u obnovi vjerskog i moralnog života. Najprije je riječ o dužnostima biskupa, a njihova je prva zadaća biti učiteljem vjernika propovijedanjem i tumačenjem evanđelja putem pastoralnih poslanica. Tim zadaćama ispunjavaju svoju apostolsku službu. Naravno, dužni su i živjeti u skladu s tom zadaćom naviještanja evanđelja. Pastoralni pohodi osobito su sredstvo obnove vjerskog i moralnog života vjernika. Sinoda ne spominje u kojim razmacima biskupi trebaju obavljati te kanonske pohode, ali napominje da tu službu trebaju povjeriti svojim zastupnicima ako je sami nisu u stanju obavljati. Sinoda obvezuje biskupe da i u vlastitim biskupijama održe sinode. Posebna je zadaća biskupa dijeliti sakrament potvrde, i to ne samo u gradovima nego i u selima.⁸⁴ Također je biskupova zadaća voditi brigu o sjemeništu kao mjestu svećeničkog odgoja koji je, po mišljenju sinodalnih otaca, temelj i uporište svećeničkog djelovanja i života. Sinoda naglašava kršćansko učenje da je svećenički poziv Božji dar pa su stoga biskupi i sjemenišni starješine dužni prepoznati taj poziv kod svećeničkih kandidata i zatim ga sustavno i odgovorno odgajati. Upravo zato biskup treba pažljivo birati sjemenišne odgojitelje i starješine koji će prihvaćati u sjemenište one kandidate koje preporučuju gimnazijski ravnatelji i duhovnici te župnici župa kojima pripadaju ili u kojima su provodili praznike. Da bi sjemenišni odgoj bio što djelotvorniji, potrebno je da traje dovoljno vremena. Sinoda stoga preporučuje biskupima da u svojim sjemeništima, uz teološko školovanje, nastoje osigurati i prethodno filozofsko školovanje. Sinoda želi uvesti i odgojne zavode, slične malim sjemeništima, gdje će okupiti svećeničke kandidate srednjoškolske dobi, da ondje primaju odgoj dok polaze u gimnaziju. Uputno je, naime, već u toj dobi takve usmjeriti prema svećeništvu odgajajući ih u crkvenom duhu, a boravak u takvim zavodima očuvati će ih od protucrkvengog i moralno lošeg utjecaja. Odgoj studenata teologije treba uključiti osobit biblijski odgoj, a sjemenišni odgoj valja imati i informativnu sastavnicu koju pruža poznavanje kršćanskih otaca. Sve to mogu dati sjemeništarima tek dobro izabrani sjemenišni odgojitelji, ljudi razboriti, izobraženi, s pastoralnim iskustvom i sposobni ne samo skrbiti se za stegu u sjemeništu nego i prikladnim odgojnim postupcima razvijati kod odgajanika njihov moralni lik i odgajati ih za pastire Crkve. Biskup neka se također brine za pravednu plaću sjemenišnih odgojitelja i profesora.⁸⁵

⁸⁴ *Acta Synodi*, 169–171.

⁸⁵ *Acta Synodi*, 176–179.

Svećenicima Sinoda najprije nalaže da nastave usavršavati svoje znanje i nakon što su napustili bogoslovnu školu, i to čitajući knjige priznatih i odobrenih teoloških pisaca; napose je važno nastaviti usavršavanje u moralnom bogoslovlju za potrebe u ispovjednoj službi. Župnici neka se odnose prema kapelanim kao prema mlađoj braći, a ne kao gospodari. U natjecanju za župe koje su pod patronatom svjetovne gospode najprije neka se obraćaju biskupima, jer na njih spada prosudba znanja i ponašanja kandidata, a ne na nosioce patronata. Sinoda podsjeća svećenike da ih župnička služba obvezuje da budu pastiri vjernika pa da im nude spasonosnu nauku propovijedajući redovito svake nedjelje i blagdana kao i poučavajući u te dane i vjeronauk. U vremenu došašća i korizme trebaju svakodnevno ili barem tri puta u tjednu poučavati i pripravljeni za dostojno slavljenje otajstva na koja se tim vremenima pripravlja. Tu zadaću ne smiju prepustiti kapelanim, osim ako ih je na to prisilila bolest. Dekani neka svaka tri mjeseca sazivaju na sastanak kapelane da im nalože zadatke iz pastoralne službe koje će obraditi pismeno i zatim dostaviti na uvid biskupu. Među pastoralnim dužnostima župnika osobito mjesto ima priprava djece na prvu pričest. U vjerničke kuće župnici neka ne zalaze osim kad dijele sakramente bolesnicima. Sinoda potiče na njegovanje izvanjskih znakova svećeničkog dostojanstva, posebno na nošenje kleričkog odijela, a potiče svećenike da trajno potvrđuju svoju duhovnu usmjerenost redovitim moljenjem časoslova. U brizi za materijalnu sigurnost svećenika Sinoda odlučuje tražiti od cara da, ako je izvedivo, obnovi negdašnju uredbu carice Marije Terezije o načinu uzdržavanja župnika kad su crkvenu zemlju obrađivali kmetovi, ili osigura redovito novčano primanje iz Vjerozaklade svećenicima s nedostatnim i nesigurnim primanjima.⁸⁶

Kako je brigu o školama u to vrijeme više vodila Crkva, a manje država, Sinoda je posebno raspravljala o tzv. trivijalnim i narodnim školama. U svom dokumentu Sinoda podsjeća na carsku uredbu da škole valja uspostaviti u središtima župa i u naseljima gdje ima više od 50 školskih obveznika. Upozorava da tu uredbu Crkva nije provela dosljedno, a opominje župnike da ima škola u kojima djeluju nedovoljno obrazovani učitelji. Župnici su snagom zakona ravnatelji takvih škola i pripada im pravo nadzora. Njihova je zadaća upozoriti društvene vlasti da poduzmu potrebno kako bi se podigle škole u svim naseljima koja ispunjavaju gornji uvjet te da škole opskrbe potrebnim. U vrijeme vizitacija Sinoda očekuje od biskupa provjeravanje ostvarivanja tih zahtjeva. Župnici trebaju također voditi brigu o novim učiteljima; predlagati za učiteljska mjesta sposobne i spremne za tu službu, i to zajedno s vicearhiđakonom, tj. dekanom, školskim vlastima i onda ih uvesti u službu. Tada učitelji polažu i katoličku vjeroispovijest pred župnikom obvezujući se na taj način da će djecu poučavati ne samo u pismenosti nego i u vjeronauku; u trivijalnim je školama vjeronauk dva puta tjedno. U vjeronaučnoj pouci treba koristiti propisane i odobrene katekizme, tj. nova i popravljena izdanja katekizama koje je odobrio primas. U vjeronaučne priručnike spadaju i biblijske čitanke s primjerima iz života svetaca koje su usmjerene odgoju pobožnosti, vjerskoj praksi i moralnom odgoju. Zadaća je župnika također poticati roditelje da redovito šalju u školu djecu školskog uzrasta, tj. od 7 do 12 godina; siromašnoj djeci neka se trude ishoditi kakvu pomoć u odjeći i obući da mogu doći

⁸⁶ *Acta Synodi*, 171–176.

ziti u školu. Na dužnost dekana spada jednom godišnje pohoditi škole, nadgledati njihov rad, posebno provjeriti znanje vjeronauka.⁸⁷

Raspravljajući o gimnazijama i akademijama Sinoda je očitovala brigu za vjersko obrazovanje i cjelovit moralni odgoj učenika. Stoga je uputila 10 prijedloga caru: 1. u nastavnom programu valja osigurati dovoljno sati za vjersku pouku; 2. moralnom odgoju treba usmjeriti nagovore duhovnika gimnazije nedjeljama i blagdanima, mjesečno ispovijedanje, godišnje duhovne vježbe i organizirano sudjelovanje u blagdanskim proslavama; 3. valja obnoviti Marijine kongregacije, jer iskustvo potvrđuje da su nekoć imale blagotvornu ulogu u odgoju srednjoškolske mladeži; 4. nad gimnazijalcima neka bdiju i njihovi župnici, osobito nad njihovim vjernim obavljanjem kršćanskih dužnosti i nad pobožnosti tijekom praznika; o tome su dužni ravnateljima dostaviti izvještaj na kraju praznika; 5. ravnatelj gimnazije može isključiti iz škole one učenike koji ne slijede u vlastitim obiteljima u školi zacrtan program vjerskog i moralnog odgoja; 6. kako u akademijama sada nema vjeronauka, valja ga uvesti i u tim školskim ustanovama; 7. budući da su u prošlosti isusovci odgojili pokoljenja ugarske mladeži, osobito djecu plemića, treba obnoviti školsko djelovanje isusovaca u Monarhiji; 8. kandidati za profesorska mjesta trebaju prije natječaja predoeiti i svjedočanstvo župnika o svojem kršćanskom i moralnom dostojanstvu; 9. prije preuzimanja službe profesori neka polože ispovijest vjere; 10. vrhovnu nadležnost nad gimnazijama i akademijama trebaju preuzeti mjesni biskupi.⁸⁸

Sinodalni zaključci i rad Sinode u cjelini jasno su pokazali da se Crkva u Ugarskoj osjetljivo odmaknula od duha krutog jozefinizma jer je samo održavanje Sinode bio znak njezine svijesti i spremnosti preuzeti na sebe odgovornost za vlastitu vjersku i moralnu obnovu. No niz zaključaka i prijedloga potvrdilo je naslanjanje Crkve na državu. Uredbe pak o redovnicima i odbijanje ponovnog uspostavljanja redovničke izuzetosti od vlasti mjesnih biskupa, bile su znak da Crkva u Ugarskoj ni u razdoblju kasnog jozefinizma još nije bila sposobna napustiti jozefinističko shvaćanje o globalnom uređenju crkvenog života i djelovanja.

7. Sudbina zaključaka Požunske sinode

Mađarski crkveni povjesničar Gábor Adriany bilježi da je bečki aposlutizam spriječio objavljivanje i praktičnu provedbu zaključaka Požunske nacionalne sinode.⁸⁹ Državna kancelarija također je spriječila da sinodalni zaključci stignu do najviših crkvenih nadležštava u Rim, jer su ondje 1825. samo znali da je Sinoda održana, ali rezultati njezina rada i zaključci nisu bili poznati, što je u Rimu urodilo određenim nepovjerenjem prema Požunskoj sinodi.⁹⁰ Ipak su sinodalni zaključci utjecali na život Crkve u Ugarskoj, svakako

⁸⁷ *Acta Synodi*, 158–163.

⁸⁸ *Acta Synodi*, 163–169.

⁸⁹ Gábor ADRIANYI: *Die Stellung der ungarischen Kirche zum oesterreichischen Konkordat von 1855*, Roma, 1963., 13: »...doch der Wiener Absolutismus verbot die Veroeffentlichung und praktische Durchfuehrung der Beschluesse (der Nationalynode), obwohl sie dringend noetig waren«.

⁹⁰ Kako bečka državna kancelarija nije prosljedila u Rim sinodalne zaključke, koje joj je poslao primas Rudnay, Sinoda nije zadobila ni rimsko odobrenje. Štoviše, u Rimu ti zaključci nisu bili ni poznati. To je zabilje-

na život podunavskih i slavonskih franjevac, jer se Čevapović u svojim *Statuta municipalia* često na njih poziva;⁹¹ ipak Čevapović prenosi sud nepoznatog pisca da upravo sinodalni zaključci o redovnicima nisu doživjeli dostatan prihvata u Crkvi u Ugarskoj.⁹²

Čevapovićeva *Statuta municipalia*, jer je riječ o zakoniku franjevačke Provincije sv. Ivana Kapistranskoga, naglašavaju odluke Sinode o redovnicima. Prije svega Čevapović se poziva na one sinodalne odluke koje uređuju samostansku stegu, npr. kad obvezuje redovničke starješine da ne dopuštaju bezrazložna izlaženja izvan samostana, a kad ih dopuštaju, onda traže da redovnici izlaze u pratnji. Dok redovnici borave izvan samostana, dužni su vladati se čedno, ponizno i potvrđivati svoje dostojanstvo kreposnim ponašanjem kojem je strana svjetovna ispraznost.⁹³ Poziva i na skromnost u jelu, piću i odijevanju te uređenju stambenih prostorija.⁹⁴ Čevapović je također usvojio sinodalnu odluku o uređenju samostanskoga života, jer i njegova *Statuta municipalia* drže da red i samostansku stegu u samostanu narušavaju: ulaženje civila u samostan, nedostatak kućnog mira i potrebne šutnje, glazba, pušenje po hodnicima. S druge strane taj samostanski red grade i njeguju sredstva kao što su: duhovno štivo, posebno knjiga moralnog i duhovnog bogoslovlja za vrijeme blagovanja. Na dostojanstven redovnički život u samostanu spadaju međusobni odnosi redovnika u miru i ljubavi, bez nesloge, izazivanja i svađe, radinost i poštovanje starješina.⁹⁵ Redovnički život u pojedinim samostanima izražava zajednička molitva i zajedničke pobožnosti. Sinoda i *Statuta municipalia* stoga traže da svi članovi Provincije sv. Ivana Kapistranskoga, i to bez obzira na njihovu službu, zajedno mole božanski časoslov, sudjeluju u proslavi zajedničke mise, obdržavaju propise o korskoj i zajedničkoj molitvi, razmatranju i drugim pobožnostima. Vjerno opsluživanje tih uredaba toliko je važno da *Statuta municipalia* prenose odluku Sinode koja zahtijeva da redovnički starješine kazne prekršitelje tih uredaba.⁹⁶

Čevapović navodi u zakoniku svoje Provincije *Statuta municipalia* i sinodalne zaključke također kad razlaže vjernost zavjetima. Kad donosi uredbe u provođenju zavjeta poslušnosti, naglašava sinodalnu odluku koja obvezuje redovnike na poslušnost zapovijedima i prosudbama starješina, i to u svemu što nije protivno redovničkom pravilu i savjesti, jer

---

žio na izvještaju đakovačkog biskupa Mirka Rafaja predstojnik Kongregacije za biskupe i redovnike kao napomenu: »Pur troppo si e tenuto il Sinodo Nazionale di Ungheria ed ancora la S. Sede ne ignora il risultato« (Archivio Segreto Vaticano, *Bosnia-Sirmium*, fol. 147r).

⁹¹ Čevapović navodi *Acta Synodi* spominjući redni broj sinodalne skupštine i poglavlje sinodalnog dokumenta, ali bilježi i stranicu spisa. Spominje također da je ta *Acta Synodi* priredio Sulzbach, ali ne navodi jasno da je spis objavljen tiskom jer ne spominje ni mjesto ni godinu tiskanja. Prema prezimenu izdavača, a napose zbog navođenja njegova komentara na njemačkom jeziku, može se zaključiti da je riječ o njemačkom izdavaču (usp. *Statuta municipalia*, 114). Stoga je razumljivo da je njemačko izdanje sinodalnih zaključaka moglo promaknuti pozornosti povjesničara Andrianyja, jer je to još 1850. promaknulo Marijanu Jaiću pa je zadužio Ivu Rodića za prepisivanje Čevapovićevih sinodalnih zapisa.

⁹² »Wenn irgendwo zu wuenschen ist, dass die Bemuehungen der Synodalvaeter nicht ohne Erfolg bleiben, so ist es in diesem Punkte der Kloester-Reformazion; denn kaum ist irgend ein Theil des Katholizismus groebren un heftigen Angriffen von jeher ausgesetzt, als das Moenchtum« (*Statuta municipalia*, 114).

⁹³ *Acta Synodi*, 47; *Statuta municipalia*, 114.

⁹⁴ *Acta Synodi*, 48; *Statuta*, 12.

⁹⁵ *Acta Synodi*, 50; *Statuta*, 116.

⁹⁶ *Acta Synodi*, 50; *Statuta*, 115.

ih na to obvezuje Bogu zadano obećanje. U skladu sa sinodalnom uredbom provincijalni starješine dužni su kazniti neposlušne, tj. one koji se suprotstavljaju naredbama ili ih odbijaju izvršiti, i to čak zabranom nošenja dijela redovničke odjeće po čemu će biti prepoznatljiva njegova kazna i u javnosti.⁹⁷ Isto je tako Čevapović unio u *Statuta municipalia* sinodalnu uredbu o čuvanju samostanske klauzure i zabrani ulaska ženama u samostane te razgovorima s njima izvan razgovornica.⁹⁸ Statuti su također preuzeli odluku Sinode da narušavanje tog neophodnog mira i razumijevanja unutar same Provincije strančarenjem, ozloglašavanjem, anonimnim dojavama valja ne samo osuditi nego kazniti oduzimanjem službi i kućnim zatvorom kroz šest mjeseci.⁹⁹ Ostvarivanju zahtjevnosti zavjeta siromaštva u franjevačkom duhu Sinoda je pomogla potvrdivši osobitost franjevačke karizme koja se očituje u nekorištenju novca, u nošenju grube odjeće i u neposjedovanju imovine ni u zajednici; sinodalna odluka bila je plod Čevapovićevog zauzimanja.¹⁰⁰ *Statuta municipalia* slijede sinodalne odredbe i kad dopuštaju franjevcima izvan samostana nošenje odjeće i obuće koju inače ne dopušta opće franjevačko zakonodavstvo, tj. Generalne konstitucije. To dopuštaju iz pastoralnih razloga, a u obrazloženju se pozivaju na samo Pravilo sv. Franje koje predviđa prilagođavanje hladnim krajevima, a naglašavaju da je takvo obrazloženje izričito odobrio sam car i Požunska sinoda.¹⁰¹ Dok Čevapovićeva *Statuta municipalia* razlažu način kako valja opsluživati zavjet siromaštva, navode i zahtjev Sinode po kojem redovnici, koji primaju mirovinu, tu mirovinu trebaju predati u zajedničko dobro samostana. Isto tako valja postupiti kad je riječ drugim приходима, npr. plaćama, darovima i ostavštinama.¹⁰²

Osvrtni zaglavlak

Svojim spisom *Acta Synodi Nationalis* Grgur Čevapović postao je osobito vrijedan svjedok njezina rada. Njegove su zabilješke svjedočanstvo o Sinodi kao događaju kojim je 1822. dio vodstva Crkve u Ugarskoj pokušao raskinuti okove jozefinističkog zakonodavstva koju je Crkvu učinio službenicom države. Čevapovićeva *Acta* potvrđuju da je on sam bio jedan od boraca za takav iskorak, napose u onim sinodalnim raspravama koje su zacrtale putove života redovnicima. Istodobno je on i uspješan branitelj franjevačkog shvaćanja zavjeta siromaštva jer se obrazloženo i uvjerljivo suprotstavio odobravanju neovisnog posjedovanja i korištenja novca i materijalnih dobara. Čevapović je osim toga svjedok provedbe sinodalnih zaključaka; štoviše, on ih je sam provodio svojim djelom *Statuta municipalia*, kojima usvaja i sinodalne zaključke i na njih se poziva. U tom djelu Čevapović potvrđuje pozitivan stav prema sinodalnim zaključcima ugarskog primasa Aleksandra Rudnaya, sazivača Sinode, a i svoj osobni, napose kad upozorava da je narav sinodalnih

⁹⁷ *Acta Synodi*, 44; *Statuta*, 115.

⁹⁸ *Acta Synodi*, 48; *Statuta*, 115.

⁹⁹ *Acta Synodi*, 57; *Statuta*, 146.

¹⁰⁰ *Acta Synodi*, 66; *Statuti*, 15.

¹⁰¹ *Acta Synodi*, 58; *Statuta*, 147, 148.

¹⁰² *Acta Synodi*, 45, 48; *Statuta*, 116, 117.

odluka takva da oni u savjesti obvezuju franjevce Provincije sv. Ivana Kapistranskoga jer u sama *Statuta municipalia* stavlja odredbu da ona nadilaze obvezatnost pisanog vodiča;¹⁰³ ona su za slavonske i podunavske franjevce ne samo važan zakonik sve do konca XIX. stoljeća, već su neposredan i jasan znak prihvaćanja, usvajanja i provedbe zaključaka Požunske nacionalne sinode. To, konačno, potvrđuje da je Crkva u Ugarskoj prihvatila uredbu sinode, koju ponavljaju i *Statuta municipalia*, da sinodalne odredbe o redovničkom životu ne smiju dokidati ili mijenjati provincijski kapituli i sami provincijali, već im je zadaća o pojedinim uredbama tog franjevačkog zakonika donositi posebne propise, obnavljati negdašnje ili ih objasniti novim tumačenjem.¹⁰⁴ Čevapović je tako svjedok da sinoda nije bila usputni događaj u životu Crkve u Ugarskoj te da sinodalni zaključci nisu ostali samo na papiru. Dakle, Čevapovićevo djelo *Statuta municipalia*, usprkos dvoumljenju povjesničara, znak su i jamstvo da je Požunska nacionalna sinoda utjecala na život Crkve u Ugarskoj. Ona su svakako utjecala na život Čevapovićeve franjevačke zajednice, Provincije sv. Ivana Kapistranskoga, jer su sedam desetljeća bila temeljnim zakonikom te zajednice.

Summary

GRGUR ČEVAPOVIĆ OFM ON THE HUNGARIAN CHURCH COUNCIL IN POZSONY IN 1822

Grgur Čevapović (1786-1830), participant of the Hungarian church council in Pozsony in 1822, described its work in his composition *Acta synodi nationalis*. In this manuscript one can read that at this council a part of the Hungarian clergy wanted to abolish laws of Joseph II – the laws that made Church a servant of the state. Čevapović himself was a member of this reformation group, and he supported idea of reformation among the friars in the first half of the nineteenth century. Together with other Franciscans in Hungary, he maintained idea that it is necessary to establish an institution of a 'general commissioner' for all the Franciscans in Hungary. On the other hand, bishops did not supported this idea because laws of Joseph II gave them power over the monks, and thus council did not corroborated this idea. However, Čevapović noted all the decisions of the council and, as it visible from his later work (*Statuta municipalia* from 1829), he accepted these decisions because he carried out them in his province of St. John of Capistrano. In future investigations, one has to research the influence of these decisions on the life of friars and Church in continental Croatia (i.e. bishoprics of Zagreb, Đakovo and Križevci).

¹⁰³ *Acta Synodi*, 45; *Statuta*, 123.

¹⁰⁴ *Acta Synodi*, 54; *Statuta*, 153.